

Artur Górak
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)

Gubernatorowie i wicegubernatorowie południowo - wschodnich guberni Królestwa Polskiego (1867-1918)

1. Wstęp

Przedmiotem niniejszej pracy jest przedstawienie wybranych aspektów funkcjonowania stanowiska gubernatora i wicegubernatora w Królestwie Polskim w l. 1867 - 1918 oraz charakterystyka grupy osób te stanowiska piastujących. Wnioski po części będą miały walor uniwersalny i dotyczyć będą pozycji ustrojowej tych organów a w przypadku karier i samych ludzi będą się odnosiły do grupy 59 osób, które w wybranym okresie piastowały te stanowiskach w guberniach: chełmskiej, lubelskiej, kieleckiej, radomskiej i siedleckiej. Jest to grupa dostatecznie liczna do budowania tez wiążących. Do badanej grupy włączono gubernatorów i wicegubernatorów chełmskich, chociaż pod względem prawnym nie była to już gubernia *Привисля*.

Zakres geograficzny referatu to przede wszystkim kwestia programu sesji. Bowiem jeśli nawet gubernatorowie i wicegubernatorowie tego terenu wykazują specyfikę, to jej sprecyzowanie wymaga badań porównawczych, a co za tym idzie kompleksowych dla całego Królestwa Polskiego a także dla Ziem Zabrzanych i całego Imperium Rosyjskiego.

Takie badania prozopograficzne wymagają jednak większej niż dotychczas rozważni warsztatowej szczególnie w kwestii zakreślenia podstawy źródłowej, że zacytuje dla uzyskania kontrapunktu zdanie z monografii Łukasza Chimiaka o źródłach dostępnych w Polsce: „są to akta o bardzo zróżnicowanej wartości, w większości drugorzędne, których ogromna liczba uniemożliwia przebadanie w krótkim czasie przez jednego historyka”.¹ Trudno przesądzać o możliwościach owego *jednego historyka* jednak kwestia podstawy źródłowej do badań prozopograficznych kadr administracji rosyjskiej w Kraju Nadwiślańskim dojrzała już do rozważenia.

Ogólnie zwraca uwagę zaufanie jakim obdarza się *panjatnyje kniżki* i *adries kalendary*, których zawodność jest już przecież znana a ich przydatność można raczej porównać do pomocy archiwalnych, zbliżonych do nich poziomem informacyjnym i pochodnym charakterem zamieszczanych w nich informacji. Większym zaufaniem można obdarzyć listy stanu służby (*formularnyje spiski*) jednak należy pamiętać, że są to również informacje pochodne a nie pierwotne i szczególnie w przypadku urzędników na wyższych stanowiskach mogły one

---

¹ Ł. Chimiak, *Gubernatorzy rosyjscy w Królestwie Polskim (1863 - 1915). Szkic do portretu zbiorowego*, Wrocław 1999, s. 14.

podlegać celowym zniekształceniom jak: ukrywanie majątku, podwyższanie wykształcenia itp. W wypadku urzędników, którzy kilkakrotnie zmieniali miejsce pracy listy stanu służby będą zawierać zniekształcenia i luki, choćby ze względu na oddalenie od źródeł pierwotnych, które najczęściej zostały w pierwszym miejscu pracy. Zaufanie do nich musi więc być ograniczone a już niedopuszczalne jest wyciąganie wniosków *ex silentio*.

Jeśli chodzi o możliwy do zastosowania paradygmat badawczy, to niezrozumiale wydaje się ignorowanie w tym względzie dorobku historyków okresów wcześniejszych a przecież nie ulega wątpliwości ich przewaga warsztatowa i metodologiczna. Trzeba tu przytoczyć przede wszystkim propozycję, jako naukę pomocniczą (najpierw historii starożytnej a potem mediewistyki i okresu wczesnonowożytnego). Ponadto nie możemy czuć się zwolnieni od podejścia interdyscyplinarnego i sięgnięcia po warsztat badacza teorii elit i grup społecznych.

Zakres chronologiczny pracy powinien mieścić się w cezurach wyznaczonych przez akty prawne a więc wprowadzenie reformy administracyjnej w dniu 1 I 1867 r. oraz likwidację administracji Kraju Nadwiślańskiego dekretem rządu sowieckiego z 29 sierpnia 1918 r.² W tej kwestii nasuwają się dwie uwagi. Po pierwsze rosyjscy gubernatorowie pojawili się w Królestwie jeszcze w czasie trwania powstania styczniowego, pod koniec 1863 r. i jeszcze przed 1867 r. obsadzano nimi posady gubernatorów cywilnych. Wśród nich byli chociażby M. A. Buckowski czy D. G. Anuczyn.³ Po drugie należy odnieść się do praktyki, zauważonej w stanie badań, stawiania górnej cezur w roku 1915, a więc odpowiadającej dacie ostatecznej ewakuacji administracji rosyjskiej z Królestwa.⁴ O ile pierwsza uwaga wniesie istotną korektę do zakresu chronologicznego, to z drugą zgodzić się nie można. Na omawianych posadach zachodziły po 1915 r. zmiany a ponadto w 1916 r. poważnie myślano o powrocie do Kongresówki i czyniono po temu przygotowania, widoczne także w sferze polityki kadrowej.

Wracając do kwestii zakresu geograficznego, to traktowany w oderwaniu od badanej grupy pewną spójność jednak wykazuje. Jest to więc po pierwsze trzeci zabór austriacki a co za tym idzie tereny, które znalazły się w granicach Księstwa Warszawskiego dopiero w 1809 r. Po drugie, niezależnie od późniejszych zmian, jest to terytorium pokrywające się z podziałami administracyjnymi na szczeblu gubernialnym z okresów konstytucyjnego i autonomicznego Królestwa Polskiego (od 1845 r. dwóch: radomskiej i lubelskiej). Następne 20 lat to okres krzepnięcia prymatu Radomia i Lublina w tej części Królestwa, co miało swoje reperkusje w okresie popowstaniowym. Sprawa wymaga zbadania ale wiadomo, że były gubernie bardziej pożądane do objęcia i mniej, z suwalską na szarym końcu. Co za tym idzie były posady gubernatorskie, o które zabiegano bardziej od innych.

---

² J. Zaborowska, *Ustrój, dzieje i akta Kancelarii Gubernatora Warszawskiego z lat 1866-1917*, „Archeion”, t. 51 (1969), s. 148.

³ Ł. Chimiak, *Gubernatorzy rosyjscy...*, dz. cyt., s. 33.

⁴ Patrz np.: Ł. Chimiak, *Gubernatorzy rosyjscy...*, dz. cyt.; G. Smyk, *Korpus urzędników cywilnych w guberniach Królestwa Polskiego w latach (1867 - 1915)*, Lublin 2004.

Potwierdzeniem tego prymatu w przypadku Radomia, jest fakt, że to tam właśnie miał swoją siedzibę Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej i Siedleckiej. Natomiast Lublin to trzecie pod względem wielkości miasto Królestwa i forpoczta rusyfikacji przez większość badanego okresu oraz siedziba ponadgubernialnego Zarządu Akcyzy i Izby Kontrolnej.

Jak już wspomniano stanowiska gubernatorów i wicegubernatorów omawianych guberni pełniło w l. 1867 – 1918 59 osób. Ich pełny wykaz z datami pełnienia funkcji zawiera aneks nr 1. Biogramów, aż dziesięciu osób z tej grupy nie podaje Ł. Chimiak i nawet nie wymienia ich nazwisk. Są to N. A. Astafjew, W. N. Brianczaninow, N. N. Dołgowo-Saburow, B. D. Kaszkarow, O. M. Kobyleckij, M. Ł. Korostowcew, W. N. Miasojedow, Ł. M. Sawiełow, N. G. Suchotin, M. M. Tierienin. Biogramy m.in. B. D. Kaszkarowa i M. M. Tierienina opublikował A. Wrzyszczyński. Biogramy pozostałych zamieszczone są w aneksie nr 2 poza N. A. Astafjewa, o którym autor zebrał niewiele informacji.

2. Geneza stanowiska gubernatora i wicegubernatora

Rosyjscy urzędnicy przybywający do Królestwa Polskiego mieli już ukształtowany wizerunek gubernatora półtorawiekową egzystencją tego organu w Rosji. Funkcjonowanie na obcym etnicznie, niepokornych terenie nie stanowiło dla *czynowników* większej nowości, dlatego też należy w tym miejscu skreślić kilka zdań o genezie tego organu w Rosji a nie w Królestwie.⁶

Retrospekcja w śledzeniu genezy gubernatorstwa nie powinna sięgać dalej niż początki XVIII w., kiedy to w wyniku radykalnych zmian, w oderwaniu od tradycji państwa moskiewskiego, zbudowano administrację biurokratyzowaną, stopniowo, aż po szczybel lokalny. Przy czym trzeba zauważyć, że powstanie i kształtowanie się rosyjskiego systemu gubernialnego w XVIII w. przebiegało pod znakiem recepcji rozwiązań zachodnich⁷.

Od roku 1708 do lat 1924-1929 wyższą jednostką administracyjną była w Rosji gubernia. Terminy „gubernator” i „gubernia” pojawiają się w Rosji już od 1701 r.⁸ Początkowo jest to raczej maniera nazywania obcym terminem „starej” jednostki administracyjnej i urzędnika, niż ślad jakichś reform. Nowy podział terytorialny został wprowadzony ukazem z 18 grudnia 1708 r. Powstało 8 guberni, do których przypisano wszystkie powiaty i miasta⁹.

Kolejny etap zmian wiąże się z panowaniem Katarzyna II, która konsekwentnie oparła system administracji na dwóch poziomach: gubernialnym i powiatowym. Gubernator, formalnie będący *chozainom* całej guberni, w

⁵ A. Wrzyszczyński, *Gubernia chełmska. Zarys ustrojowy*, Lublin 1997, s. 102 – 103, 109.

⁶ Por.: A. Górak, *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski. Studium administratywistyczne i prozopograficzne*, Lublin – Radzyń Podlaski, s. 38 – 44.

⁷ А. Б. Каменский, *Взгляд на историю местного управления*, www.stud.spa.msu.ru/library/3/hrpa/articles/kamenskiy.html.

⁸ И. Блинов, *Губернаторы. Историко-юридический очерк*, Санкт Петербург 1905, s. 42 – 43.

⁹ Полный Свод Саконów Российской Империи (dalej: PSZRI) I, t. 4, № 2218, Указъ об учреждении губерний и о росписании к нимъ городовъ з 18 XII 1708 r.

rzeczywistości zajmował się zarządem administracyjnym, „wtrącając się” w inne sfery tylko w ostateczności. Od tego czasu wykonywał swoje funkcje przy pomocy nowopowołanego rządu gubernialnego. Wtedy też pojawia się stanowisko wicegubernatora lecz jako zwierzchnika izby skarbowej, a więc nie związane z rządem gubernialnym.¹⁰

Panowanie Mikołaja I zaowocowało kolejnymi aktami prawodawczymi, regulującymi funkcjonowanie administracji lokalnej. W międzyczasie przeprowadzono w Rosji podział resortowy władzy wykonawczej wprowadzając ministerstwa. Odtąd gubernatorowie będą się stopniowo przekształcać w terenowe agendy MSW.

Dominowały dwie tendencje: dostosowanie do zmian zaszyłych na szczeblu centralnym oraz wzmacnianie dominującej roli gubernatora kosztem rządu gubernialnego i organów innych resortów. W 1837 r. zatwierdzono *Общий наказ Гражданским Губернаторам*¹¹ i *Положение о порядке производства дел в губернских правлениях*¹². M.in. był to kolejny etap podporządkowywania rządu gubernialnego gubernatorowi. Wyrazem tego było wprowadzenie do rządu wicegubernatora, który przestał być kierownikiem izby skarbowej, a stał się zastępcą gubernatora i jednocześnie członkiem prezydium rządu.¹³ Rok później nieco ograniczono kompetencje izb skarbowych w związku z powołaniem w terenie izb dóbr państwowych¹⁴. W następnym dziesięcioleciu wydano fundamentalny akt dla organizacji rządów gubernialnych, obowiązujący z pewnymi zmianami do końca imperium Romanowów, a mianowicie *Учреждение Губернских Правлений*¹⁵. Mikołaj I zakończył reformowanie administracji uregulowaniem pozycji generał-gubernatora w 1853 r.¹⁶

Reformy Aleksandra II nie zmieniły położenia gubernatora, ponieważ władze starały się przywrócić przejrzystość struktury zarządu lokalnego zakłóconą powoływaniem terenowych organów poszczególnych resortów. Dążono do tego poprzez dalsze zwiększanie uprawnień gubernatora chcąc go przekształcić w organ gwarantujący zespolenie administracji terenowej. W tym celu rozporządzeniem Komitetu Ministrów z 22 lipca 1866 r.¹⁷ nadzorowi gubernatora (z prawem rewizji) poddano wszystkie lokalne instytucje cywilne oraz potwierdzono prerogatywy

---

¹⁰ PSZRI I, t. 20, № 14392, Учреждение для управления губерний всероссийския империи» з 7 XI 1775 г., art. 12; С. А. Чириряев, *Государство и право в период становления и развития абсолютной монархии (вторая половина XVII в. – XVIII век)*, [в] *История государства и права*, под. ред. С. А. Чириряева, Moskwa 1998, www.bestboy.narod.ru/6.html.

¹¹ PSZRI II, t. 12, cz. 1, № 10303, Высочайше утвержденный общий наказ Гражданским Губернаторам з 3 VI 1837 г.

¹² PSZRI II, t. 12, cz. 1, № 10304, Положение о порядке производства дел в Губернских Правлениях з 3 VI 1837 г.

¹³ Dopiero wtedy wicegubernator pojawia się w etacie rządów gubernialnych - PSZRI II, t. 12, załączniki do № 10303.

¹⁴ PSZRI II, t. 13, cz. 1, № 11189, Учреждение об управлении государственными имуществами в губерниях з 30 IV 1838 г.

¹⁵ PSZRI II, t. 20, cz. 1, № 18580.

¹⁶ PSZRI II, t. 28, cz. 1, № 27293, Общая инструкция генерал-губернаторам з 29 V 1853 г.

¹⁷ PSZRI II, t. 41, cz. 1.

względem mianowania i przenoszenia urzędników zatrudnionych na terenie guberni. Z kolei rozporządzenie z 13 lipca 1876 r. dało gubernatorowi prawo wydawania postanowień obowiązujących, celem „ochrony porządku”¹⁸, a rozporządzenie z 14 sierpnia 1881 r. – prawo wprowadzania stanu zwiększonej i nadzwyczajnej ochrony w guberni lub jej części¹⁹. Dzięki tym środkom, mimo funkcjonowania samorządu ziemskiego i miejskiego, gubernator w dalszym ciągu zajmował się sprawami przekazanymi organom ziemskim i miejskim. W powszechnej opinii nie zmieniła się też zła ocena efektywności gubernatorów i podawane przyczyny takiego stanu – nadmierna biurokratyzacja i centralizacja²⁰.

Już w połowie wieku rzeczywiste miejsce gubernatorów w hierarchii urzędniczej nie odpowiadało przewidzianemu przez prawo, gdyż większość przepisów nie była realizowana, a wszystko zależało od osobowości zwierzchnika guberni. Nieokreśloności i sprzeczności w prawie dawały możliwość legalizacji każdej decyzji, stąd gubernator zawsze mógł znaleźć odpowiedni przepis na poparcie swoich działań. Jednocześnie gubernatorowie pozostawali praktycznie poza kontrolą, co doprowadziło do wszechobecnej korupcji i nadużyć, które stały się praktyką usankcjonowaną zwyczajem²¹.

Realny zakres władzy gubernatora zależał od jego umiejętności w dziedzinie kształtowania miejscowych kadr administracji. Jeden człowiek nie był w stanie samodzielnie wypełniać wszystkich, bardzo rozległych, zadań spoczywających na barkach gubernatora. Każdy z nich popadał więc w zależność od współpracowników, choćby dlatego, że podpisywał przygotowane przez nich dokumenty.

Zauważalny jest też wpływ dostojników cerkwi prawosławnej. Szczególnie widoczny w guberniach z ludnością „innych wyznań”, wobec których władze stosowały środki represyjne.²² Obiektywnymi czynnikami, wpływającymi na zakres władzy gubernatora były: wchodzenie w skład generał-gubernatorstwa lub nie, położenie regionu względem centrum, sytuacja polityczna w regionie, priorytety polityczne władz centralnych. Dużą rolę odgrywały też czynniki subiektywne, jak cechy charakteru gubernatora, uczciwość lub interesowność, rzeczowość i lub próżniactwo, poglądy polityczne, zrozumienie swoich obowiązków, prywatne i zawodowe interesy²³.

Gubernator w końcu XIX w., mimo wzrostu liczby organów terenowych poszczególnych resortów, jak i obiektywnego wzrostu zakresu ingerencji państwa w życie społeczeństwa, nadal pozostaje zwierzchnikiem administracji gubernialnej. Sposoby realizacji jego uprawnień coraz bardziej się różnicują. Może działać

---

¹⁸ PSZRI II, t. 51, cz. 1, № 56381, О сохранении в губерниях Варшавского Судебного Округа за некоторыми чинами местной администрации власти по положению взыскания.

¹⁹ PSZRI III, t. 1.

²⁰ Л. Е. Лаптева, *Региональное и местное управление в России*, Москва, s. 52.

²¹ Н. П. Матханова, *Положение губернатора в России середины XIX века: закон и действительность*, „Гуманитарные науки в Сибири”, № 2 (1998), www.philosophy.nsc.ru/life/journals/humscience/2_98/03_matx.htm.

²² Np. Eulogiusz bp chełmski.

²³ Н. П. Матханова, dz. cyt.

wydając polecenia, zatwierdzając decyzje innych lub kierując ciałem kolegialnym, jako jego przewodniczący. W Rosji jedynie nieliczne instytucje pozostają poza wpływami naczelnika guberni (m.in. gubernialny zarząd żandarmerii, izba kontrolna, gubernialne i powiatowe rady szkolne)²⁴.

Podsumowując ten wątek można stwierdzić, że dla historii administracji lokalnej Rosji charakterystyczny jest stały wzrost władzy gubernatorów, ich wpływu na organy lokalne wszystkich resortów (wyrażający się czasem w formie nadzoru) i stopniowy upadek samodzielności rządów gubernialnych. Towarzyszący temu gwałtowny wzrost zadań stawianych przed administracją i pracochłonny system kancelaryjny doprowadziły system zarządu do stanu częściowej niewydolności.

3. Pozycja ustrojowa gubernatora i wicegubernatora w Królestwie po 1867 r.

Od l. 60 -tych Królestwo Polskie w wyniku przeprowadzonych reform stopniowo utraciło atrybuty autonomii. Dla interesującej nas administracji terenowej przełomowym okazał się rok 1867, gdy zaczęła obowiązywać nowa ustawa, regulująca jej kompetencje rzeczowe i terytorialne, pozycję ustrojową a także organizację wewnętrzną urzędów. Od 1/13 I 1867 r. Królestwo dzieliło się na 10 guberni: warszawską, płocką, piotrkowską (*петроковская*), kaliską (*калишская*), radomską, kielecką, lubelską, siedlecką, łomżyńską i suwalską (*сувальская*).²⁵ Na czele guberni postawiono gubernatora i rząd gubernialny (*губернское правление*) stanowiących najważniejsze i ściśle ze sobą powiązane organy administracji ogólnej i centralną część zarządu gubernialnego (*губернское управление*), a na czele powiatu zarządy powiatowe pod kierunkiem naczelników.²⁶

Po 1867 r. miały miejsce nieliczne i większości nieznaczne zmiany granic administracyjnych i to jedynie na szczeblu powiatowym i gminnym. Jedyna istotna zmiana podziału terytorialnego zaszła w l. 1912 -1913, w postaci utworzenia i wydzielenia z generał-gubernatorstwa warszawskiego guberni chełmskiej²⁷, której granica zachodnia była bardzo skomplikowana, oparta na prognozach rusyfikacyjnych, stąd powstały nawet enklawy w obrębie guberni lubelskiej. Pociągnęło to za sobą znaczne zmiany granic powiatów.²⁸ Jednocześnie zlikwidowano gubernię siedlecką, której terytorium podzielono między gubernię lubelską i chełmską, poza powiatem węgrowskim, który przyłączono do guberni łomżyńskiej.²⁹ Dla naszych rozważ istotne jest, że większość sztabu urzędniczego

²⁴ Свод Законов Российской Империи (dalej: SZRI), wyd. 1892 r., t. 1, cz. 1, Общее Губернское Учреждение, art. 2.

²⁵ Nazwy niektórych zostały zrusyfikowane – Dziennik Praw Królestwa Polskiego (dalej: DPKP), t. 66, Ustawa o zarządzie gubernialnym i powiatowym w guberniach Królestwa Polskiego z 19/31 XII 1866 r., art. 1; SZRI, wyd. n. 1899 r., t. 2, cz. 1, Учреждение управления губерний Царства Польского, art. 1.

²⁶ DPKP, t. 66, Ustawa o zarządzie gubernialnym..., art. 2 - 4.

²⁷ Собрание Указаний и Распоряжений Правительства (dalej: SUIRP) 1912, t. 2, № 128, roz. 1120, Об образовании из восточных частей Люблинской и Седлецкой губерний особой Холмской губерний, с изъятием ею из управления Варшавского Генерал – Губернатора з 23 VI 1912 r.

²⁸ A. Wrzyszczyński, *Gubernia chełmska. Zarys ustrojowy*, Lublin 1997, s. 86 – 96.

²⁹ Por. H. Wiercieński, *W sprawie wydzielenia Chełmszczyzny*, Warszawa 1910.

przeniosła się z guberni siedleckiej do chełmskiej. Pod tym względem organy administracji guberni chełmskiej stanowią kontynuację takich organów guberni siedleckiej.

Mimo likwidacji organów centralnych Królestwa nadzór nad działalnością terenowych organów administracji ogólnej nie został powierzony jedynie urzędom centralnym w Petersburgu – ministerstwom i głównym zarządom, ale podobnie jak w innych częściach państwa, gdzie władza Petersburga nie była pewna, zdecydowano się na utrzymanie stanowiska namiestnika, następnie przemianowanego, stosownie do jego pozycji ustrojowej, na generał-gubernatora.³⁰ Trzeba jednocześnie zauważyć, że zarówno Teodor Berg, jak i jego następcy (bardziej uzależnieni od ministra spraw wewnętrznych), reprezentując przede wszystkim cara, prowadzili własną politykę, nie zawsze zgodną z aktualnym kursem elit biurokratycznych Petersburga.³¹ Ich władzę zasadniczo określała ustawa ogólnorosyjska *Общие Учреждение губернского*³², ale zarówno kompetencje jak i organizacyjne oraz proceduralne sposoby ich realizacji pozostawały często odmienne i bazowały na przepisach prawnych wydawanych tylko dla Kraju Nadwiślańskiego.

Administracja gubernialna była praktycznie pozbawiona możliwości kontaktowania się z ministerstwami z ominięciem głównego naczelnika kraju, za to ten ostatni mógł zwalniać wszystkich urzędników poza najwyższymi (gubernatorem i wicegubernatorem); w stosunku do nich mógł proponować ministrowi nominację, rzeniesienie lub zwolnienie, co najczęściej skutkowało.

Zasadniczą zmianą wniesioną przez reformę 1867 roku, było rozszerzenie kompetencji gubernatora i rządu gubernialnego oraz zmiana ich wewnętrznego ukonstytuowania. Kolegialne rządy utraciły swoją dominującą a w każdym razie silną pozycję (w Królestwie) na rzecz jednoosobowego organu w postaci gubernatora, a także wicegubernatora.³³ Warto przy tym zauważyć, że przed powstaniem styczniowym pozycja gubernatora nie nosi cech samodzielnego organu administracji: poprzednio przewodniczący rządu - gubernator pełnił funkcje

---

³⁰ И. Блинов за wady nadzoru nad gubernatorami uważa: rozdzielenie go między kilka instytucji; zbyt wielkie znaczenie ministra spraw wewnętrznych; brak wspomagającego organu nadzoru na miejscu w postaci stałego organu [w KP był jednak generał-gubernator] lub choćby częstych rewizji senatorskich – И. Блинов, *Губернаторы*, dz. cyt., s. 352.

³¹ Za przykład może tu posłużyć polityka kadrowa (protekcje popleczników i tzw. Bałtów oraz stosunek do polskich urzędników) – J. Kozłowski, *Dygnitarze rosyjscy nad Wisłą po powstaniu styczniowym*, „Kwartalnik Historyczny” t. 108 (2001), nr 2, s. 104; tenże, *Urzędnicy polscy w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym (do 1880 r.)*, [w] *Unifikacja za wszelką cenę. Sprawy polskie w polityce rosyjskiej na przełomie XIX i XX wieku. Studia i materiały*, pod red. A. Szwarca i P. Wieczorkiewicza, Warszawa 2002, s. 71 – 82; czy ogólny kierunek polityki wobec Królestwa – Ł. Chimiak, *Gubernatorzy rosyjscy...*, dz. cyt., s. 174, 183 – 184, 199 – 200 i 218; Л. Е. Горизонтов, *Парадоксы имперской политики: Поляки в России и Русские в Польше*, Moskwa 1999, s. 170 – 171.

³² DPKP, t. 68, s. 19 – 35, Ukaz o zniesieniu KRSW i poddaniu zostających pod jej zawiadywaniem zarządów, pod zwierzchność właściwych władz Cesarstwa” z 29 II/12 III 1868 r.; podporządkowano ten organ przepisom rosyjskim zawartym w SZRI.

³³ Wicegubernatorowi miano organu przypisuje też A. Chwalba, choć autor ten nie analizuje jego pozycji ustrojowej – A. Chwalba, *Polacy w służbie Moskali*, Warszawa – Kraków 1999, s. 126.

reprezentacyjne oraz prowadził obrady kolegium kierowników wydziałów. Nowe ustawy większość istotnych funkcji, przeważnie związanych z „bezpieczeństwem i porządkiem społecznym”, zastrzegły do osobistej decyzji gubernatora z pominięciem rządu gubernialnego oraz wzmocniły jego stanowisko jako przewodniczącego kolegium kierowników wydziałów.³⁴

Jednym z aspektów zmian z początku 1866 r. była nowa ideologia sprawowania władzy w Królestwie. Przewaga kompetencji szefa powodowała w konsekwencji potrzebę wprowadzenia zastępstwa.³⁵ Rozległe prerogatywy naczelnika guberni nie pozwalały mu skupić się na bezpośrednim kierowaniu pracą podległych mu (nawet bezpośrednio) urzędów. Stąd wprowadzeni jeszcze przed generalną reformą i silna pozycja jego „prawej ręki” – wicegubernatora. Na podstawie ukazu Aleksandra II namiestnik Królestwa Polskiego wydał 5/17 II 1866 r. postanowienie „O złagodzeniu zarządu wojskowego w Królestwie Polskim”, którym ustanowił stanowiska wicegubernatorów w pięciu „Zarządach Gubernialnych Królestwa Polskiego”. Odpowiedni artykuł brzmiał: „W każdej z istniejących pięciu guberni Królestwa Polskiego, ustanawia się urząd Wicegubernatora. Wicegubernatorowie przeznaczeni będą do pomocy gubernatorom cywilnym, i w skutku tego, zasiadają stale na ogólnych posiedzeniach rządów gubernialnych, prezydując na takowych, w razie nieobecności gubernatorów, i wykonywać będą w ogólności w zarządzie administracyjno – gospodarczym guberni, (z wyjątkiem interesów policyjnych) wszystko to, do czego ich upoważnią Gubernatorowie cywilni, których, w ogóle zastępować będą w przypadkach choroby lub nieobecności”.³⁶

Stanowisko wicegubernatora mieściło się w wysokiej V klasie.³⁷ Początkowo wicegubernatorowie byli mianowani i zwalniani „przez Namiestnika w Królestwie, na przedstawienie Dyrektora Głównego Spraw Wewnętrznych i Duchownych”.³⁸ Wkrótce porządek ten zmieniono, ustalając, że „wicegubernator mianowany jest i uwalniany przepisany porządkiem przez najwyższe polecenie, ogłoszone w najwyższym rozkazie”.³⁹

Ustawa z 19/31 XII 1866 r. zawiera pewne niekonsekwencje (powtarzane potem w „Учреждении управления губерний Царства Польского”). Mianowicie w rozdziale drugim, poświęconym uprawnieniom wicegubernatora, określono, że może on przewodniczyć posiedzeniom prezydium tylko w zastępstwie gubernatora

---

³⁴ Por.: A. Górak, *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski...*, dz. cyt., s. 91 – 97.

³⁵ H. Izdebski, *Kolegialność i jednoosobowość w zarządzie centralnym państwa nowożytnego*, Warszawa 1975.

³⁶ DPKP, t. 64:1866, O złagodzeniu zarządu Wojskowego w Królestwie Polskim, art. 14; postanowienie ogłoszono 8/20 IV 1866 r.

³⁷ DPKP, t. 66:1866, Etaty rządów gubernialnych i powiatowych w guberniach Królestwa Polskiego, s. 225 i 231.

³⁸ DPKP, t. 64:1866, O złagodzeniu zarządu Wojskowego w Królestwie Polskim, art. 15 i 17; SZRI, wyd. n. 1899 r., t. 2, cz. 1, Учреждение управления губерний Царства Польского, art. 24; pierwszego wicegubernatora lubelskiego – Pistohlkorska mianowano 28 IV/10 V 1866 r. – APL, RGL (1837 – 1866), sygn. 1450.

³⁹ DPKP, t. 66, Ustawa o zarządzie gubernialnym..., art. 21.

(reperkusja postanowienia namiestnika z 1866 r. wzorowanych na porządkach w Imperium). Tymczasem w kolejnym rozdziale art. 32 mówi: „Posiedzenia rządu gubernialnego zbierają się celem kolegiального rozpoznania i zadecydowania przedmiotów: a) pod prezydencją gubernatora (lub Wicegubernatora, gdy ten ostatni zarządza gubernią), i b) pod prezydencją wicegubernatora, z urzędu jego”. Następnie art. 35 zawiera dość obszerne wyliczenie spraw, które podlegają rozpatrzeniu pod jego przewodnictwem.⁴⁰ Co prawda znaczenie wicegubernatora było mniejsze niż gubernatora, ale analiza jego pozycji ustrojowej – wyraźnie różnej od kierowników wydziałów – prowadzi do wniosku, że możemy mówić o wykształceniu się kolejnego organu w ramach zarządu gubernialnego. Poza cechami rzeczowymi (wydzielony zakres spraw pozostawiony do jego samodzielnej decyzji) świadczą za tym też cechy formalne, jak choćby poświęcenie mu oddzielnego rozdziału w „Ustawie o zarządzie gubernialnym i powiatowym w guberniach Królestwa Polskiego” z 19/31 XII 1866 r. Tak silna pozycja wicegubernatora była charakterystyczna jedynie dla Królestwa, bowiem w ustawach o służbie cywilnej w Cesarstwie nie ma mowy o własnych kompetencjach zarówno samodzielnym, jak i prezydium rządu pod jego przewodnictwem.⁴¹

4. Kryteria doboru kandydatów

Jakie okoliczności decydowały o tym, kto zostawał wicegubernatorem i gubernatorem? Spróbujemy odpowiedzieć na to pytanie bazując na literaturze przedmiotu⁴², źródłach drukowanych⁴³ i informacjach z akt.⁴⁴

⁴⁰ Tamże, art. 35; SZRI, wyd. n. 1899 r., t. 2, cz. 1, Учереждение управления губерний Царства польского, art. 35.

⁴¹ A. Górak, *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski...*, dz. cyt., s. 97 – 101.

⁴² Patrz: A. Achmatowicz, *Polityka Rosji w kwestii polskiej w pierwszym roku Wielkiej Wojny 1914-1915*, Warszawa 2003; Ł. Chimiak, *Gubernatorzy rosyjscy...*, dz. cyt.; A. Chwalba, *Polacy w służbie Moskali*, Warszawa 1999; A. Górak, dz. cyt., s.; J. Kozłowski, *Dygnitarze rosyjscy nad Wisłą po powstaniu styczniowym*, KH R. 108 (2001), s. 108; G. Smyk, *Korpus urzędników cywilnych...*, dz. cyt.; S. Wiech *Spółceństwo Królestwa Polskiego w oczach carskiej policji politycznej (1866-1896)*, Kielce 2002.

⁴³ Памятная книжка лоблинской губернии на [skorzystano z tomów rocznych] 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1877, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1914; Памятная книжка седлецкой губернии [skorzystano z tomów rocznych] 1886 (sic), na 1888 g., na 1889 g., na 1891 g., na 1892 g., na 1893 g., na 1894 g., na 1896 g., na 1898 g., na 1900 g., na 1902 g., na 1903 g., na 1904 g., na 1905 g., na 1907 g.; Седлецкая губерния, [skorzystano z tomów rocznych] 1907, 1908, 1909, 1911, 1912, 1913; Памятная книжка радомской губернии на [skorzystano z tomów rocznych] 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875; Памятная книжка келецкой губернии на [skorzystano z tomów rocznych] 1911, 1912, 1913.

⁴⁴ Archiwum Państwowe w Kielcach (dalej: APK), Kielecki Gubernialny Urząd do spraw Włościańskich (dalej: KGUDsW), sygn. 5944, akta A. I. Pietrowa; APK, Rząd Gubernialny Kielecki (dalej: RGK), sygn. 2508, akta N. F. Iwanienki; APK, RGK, sygn. 4535, akta O. M. Kobyleckiego; APK, RGK, sygn. 2509, akta I. G. Podgorodnikowa; ; APK, RGK, sygn. 4370, akta D. F. Dewela; APK, RGK, sygn. 1722, akta A. N. Leszczowa; APK, RGK, sygn. 2497, akta M. A. Majlewskiego; APK, RGK, sygn. 1126, akta A. A. Manuilowa; APK, RGK, sygn. 2602, akta K. K. Millera; APK, RGK, sygn. 3112 akta M. W. Michalewicza; APK, RGK, sygn.1582, akta A. I. Nieratowa; APK, RGK, sygn. 2722, akta B. A. Ozierowa; APK, RGK, sygn. 3656, akta B. A. Ozierowa; APK, RGK, sygn. 2568, akta A.A. Sołncewa; APK, RGK, sygn. 2287, akta J. M. Subbotkina; APK, APK, sygn. 3479, akta J. P. Szczzirowskiego; Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Chelmski Gubernialny Urząd ds. Włościańskich (dalej: ChGUDsW), sygn. 27, akta N. N. Dołgowo-

a) ranga i tryb mianowania

Zasadniczo prawo mówiło, że gubernatorów mianowano i zwalniano *ukazami i prikazami* imiennymi cara, a kandydaci, zgodnie z prawem z 1829 r., powinni być wybierani przez Komitet Ministrów, ale ta ostatnia regulacja w końcu wieku XIX była już martwa. Praktyka od dawna uzależniła gubernatorów od ministra spraw wewnętrznych. Reperkusją tego procesu były starania innych resortów o uwolnienie swoich agend terenowych od wpływu gubernatorów.⁴⁵

Wśród wymogów formalnych na pierwszym miejscu trzeba wymienić tabelę rang i związane z nią ograniczenia. Stanowisko gubernatora położone było w klasie IV a wicegubernatora w V.⁴⁶ Na zasadach ogólnych urzędnicy mogli być mianowani na stanowisko odpowiadające swoją klasą randze urzędnika. Dopuszczano jednak, w razie konieczności, mianowanie urzędnika na stanowisko o dwie klasy wyższe i o jedną niższe od jego rangi.⁴⁷ W przypadku gubernatorów i wicegubernatorów wchodziły więc w grę tylko rangi: III. Тайный Советник, IV. Действительный статский советник, V. Статский советник, VI. Коллежский Советник, III Надворный советник. Ponadto prawo rosyjskie zakładało, że wysługa lat do awansowania z XIV rangi na każde wyższe, aż do VIII, wynosiła trzy lata a potem do V klasy – 4 lata. Jednak w Królestwie Rosjanie mieli skrócony okres wysługi rang a ponadto można było awansować za specjalne zasługi tak więc powyższe, wydawałoby się rygorystyczne zasady w rzeczywistości nie przeszkadzały szybko awansować wybranego kandydata.

Wspomniany już autor monografii o organie gubernatora stwierdzał wprost, że ówczesna praktyka wykazywała brak jakiegokolwiek porządku mianowania

Saburowa; APL, Lubelski Gubernialny urząd ds. Włościańskich (dalej:LGUdsW), sygn. 58; akta M. Ł. Korostowcewa; APL, LGUdsW, sygn. 99, akta D. F. Dewela; APL, Kancelaria Gubernatora Chełmskiego, sygn. 10, akta B. D. Kaszkarowa; APL, Rząd Gubernialny Chełmski (dalej: RGCh), sygn. 1015, akta A. N. Wołżyna; APL, RGCh, sygn. 250, akta W. N. Miasojedowa; APL, RGCh, sygn. 283, akta M. Ł. Sawielowa; APL, RGCh, sygn. 300, akta M. M. Tierienina; APL, RGCh, sygn. 314, akta A. I. Fullona; APL, Rząd Gubernialny Lubelski (dalej: RGL), sygn. os. 188, akta R. O. von Buxhoevedena; APL, RGL, sygn. os. 179, akta M. A. Buckowskiego; APL, RGL, sygn. os. 709, akta A. I. Kielepowskiego; APL, RGL, sygn. os. 748, akta O. M. Kobyleckiego; APL, RGL, sygn. os. 786, akta A. F. Koniskiego; APL, RGL, sygn. os. 1004, akta K. A. Liszyna; APL, RGL, sygn. 1106, akta A. N. Małajewa; APL, RGL, sygn. os. 1171, akta J. M. Mienkina; APL, RGL, sygn. os. 1151, akta M. W. Michalewicz; APL, RGL, sygn. os. 1579, akta M. N. Siewastjanowa; APL, RGL, sygn. os. 1586, akta M. W. Sieleckiego; APL, RGL, sygn. os. 1624, akta M. D. Skriabina; APL, RGL, sygn. os. 1641, akta W. A. Smirnowa; APL, RGL, sygn. os. 1683, akta Ł. S. Stamierowa; APL, RGL, sygn. os. 1705, akta I. I. Stierligowa; APL, RGL, sygn. os. 1695, akta K. K. Stiefanowicz; APL, RGL, sygn. os. 261, akta A. P. Czegodajewa-Sakonskiego; APL, RGL, sygn. os. 1726, akta N. G. Suchotina; APL, RGL, sygn. os. 1842, akta W. F. Tchorzewskiego; APL, RGL (1837 – 1866), sygn. os. 1450, I. K. von Pistohlkorsa; APL, RGL (1837 – 1866), sygn. os. 186, akta M. A. Buckowskiego; APL, Rząd Gubernialny Siedlecki (dalej: RGS), sygn. 393; APL, RGS, sygn. 1240; APL, RGS, sygn. 1270; APL, RGS, sygn. 362; APL, RGS, sygn. 374; Archiwum Państwowe w Radomiu (dalej: APR), Rząd Gubernialny Radomski (1867 – 1918) (dalej: RGR II), sygn. A II 1482; APR, RGR II, sygn. 2326, akta W. N. Brianczaninowa; APR, RGR II, sygn. 1421, akta N. N. Dołgowo-Saburowa; APR, RGR II, sygn. 2009, akta D. I. Zasiadko.

⁴⁵ И. Блинов, *Губернаторы...*, dz. cyt., s. 266.

⁴⁶ ДПКР, т. 66, s. 225 – 243, *Etaty rządów gubernialnych i powiatowych w guberniach Królestwa Polskiego z 19/31 XII 1866 r.*

⁴⁷ SZRI, wyd. n. 1899 r., *Свод уставов о службе гражданской изд. 1896 г.*, art. 138 - 141, 329.

губернаторów. Wszystko zależało od przypadku a szczególnie od protekcji. Praktyka pozostawiała wybór kandydata ministrowi spraw wewnętrznych.⁴⁸

„Губернаторы подчинены Министру Внутренних дел, от которого и зависит их служебная карьера и собственно говоря, самое определение их к должности. Правда, они назначаются Высочайшей властью, но из кандидатов, представляемых Министром Внутренних Дел, а так как Государю Императору положительно нет физической возможности, при массе другого дела, знать кто и достоин и кто недостойн занять должность губернатора, то в действительности назначение зависит от министра. Конечно законодатель предполагал такую возможность и поэтому установил, чтобы о кандидатах на должности губернаторов Министр Внутренних Дел представлял на Высочайшее благоусмотрение через комитет министров, таким образом и другим министрам предоставлена была возможность влиять на назначение губернаторов, чем ослаблялась их исключительная зависимость от Министра Внутренних дел. Но в действительности этот закон никогда не соблюдается. При таких условиях понятн надзор Министра Внутренних дел за губернаторами имеет на самом деле даже большее значение, чем по закону. На излишнюю зависимость губернатора от Министра Внутренних Дел обратила внимание особая комиссия под председательством статс секретаря коханова, проектировавшая вывести губернатора из положения ведомственного чиновника МВД, в которое он попал по выражению комиссии „не в силу закона, но в силу обстоятельств“.⁴⁹

b) narodowość

Zasadniczym kryterium stosowanym w polityce depolonizacji administracji Królestwa nie była ani lojalność, ani kwalifikacje, ale specyficznie rozumiana narodowość. Specyficznie ponieważ, gdy rozważano zasady przywilejów w Królestwie dla urzędników rosyjskich musiano zrezygnować z bliższego określenia *russkogo proischozhdienja* i postanowiono określać je drogą administracyjną dla każdego przypadku odrębnie. Jednym z głównych powodów tego fiaska była kwestia tzw. Bałtów. Tym niemniej jedynie trzy osoby z omawianej grupy było innego wyznania niż prawosławne (uznawane przez wielu za wyznacznik rosyjskości): ewangelikami augsburskimi byli R. O. Buxhoevden⁵⁰ i G. I. Hafferberg a A. W. Fribes⁵¹ był katolikiem. Z drugiej strony przynajmniej 9. pochodziło z Ziem Zabrzanych a 6. z Ukrainy Słobodzkiej, 3. z Nowej Rosji itd. Tak więc ani wyznanie prawosławne, ani pochodzenie z *wnutrii impierii* nie były dla ówczesnych władz i nie mogą być dla nas kluczem do wyrokowania o przynależności narodowej.

Ze względu na zainteresowanie jakim cieszy problematyka tzw. Bałtów warto poświęcić im nieco miejsca w tej pracy. Nie ma wątpliwości jeśli chodzi o zaliczenie do tej grupy wymienionych wyżej protestantów. Ponadto mieszczą się w

⁴⁸ И. Блинов, *Губернаторы...*, dz. cyt., s. 263.

⁴⁹ И. Блинов, *Губернаторы...*, dz. cyt., s. 337

⁵⁰ Hasło „Buxhoevden“ - Carl Arvid von Klingspor, *Baltisches wappenbuch. Wappen sämtlicher den Ritterschaften von Livland, Estland, Kurland und Oesel zugehörigen Adelsgeschlechter*, Szkotholm 1882, <http://www.adelsvapen.com/demo/baltisches-wappenbuch/>.

⁵¹ Wykaz gubernatorów i wiceгубернаторów poszczególnych guberni w aneksie.

niej jeszcze: D. F. Dewel, K. K. Miller, H. K. von Pistohlkors⁵², I. A. Reinhardt, A. I. Fullon.

Pewne wątpliwości budzi natomiast zaliczanie A. I. Drukarta do tzw. Bałtów⁵³. Jednak i w tym wypadku wątpliwości owe możemy uzasadnić jedynie hipotezami. Sam A. I. Drukart został w sposób następujący scharakteryzowany przez H. C. Лескова: „русский уроженец литовских губерний, имел сугубую страстность к православию, которое было для него не только верою, но и своего рода духовным знаменем русской народности.”⁵⁴ Abstrahując od jego przywiązania do prawosławia, co świadczyłoby jedynie o znacznej lub zupełnej rusyfikacji, mamy tu wyraźny ślad wiążący go z guberniami litewskimi. Ślad ten znajduje potwierdzenie w innym miejscu – Andriej Drukart jest wymieniony wśród absolwentów gimnazjum mohylewskiego w 1842 r. Ponadto, gdzie indziej czytamy: „Dwie rodziny Drukortów wylegitymowały się w guberni smoleńskiej, w tym jedna w powiecie poreckim”⁵⁵.

Co do terenu skąd pochodziła rodzina Drukortów (Drukartów) wątpliwości nie pozostawia też słownik Brockhauza i Effrona: „Друкорт - русский дворянский род. Родоначальник их, Яков Друкарь, был подполковником солдатского строя в Смоленске и вступил в русское подданство. Сын его, капитан солдатского строя (1696) Яков, стал писаться Друкорт. Род этот внесен в VI и II части родословной книги Смоленской губернии”⁵⁶. Ponadto mamy dwie informacje z XVIII wieku. Pierwszą o wojewodzie drohobuskim w l. 1736–1738 Аврааме Друкорте a drugą o oficerze ingermanlandzkiego pułku Леонтию Аврамовичу Друкорте⁵⁷. Jeżeli powyższy wywód znajdzie potwierdzenie, to genezy rodu Drukartów należy szukać w połowie XVII wieku. Czy wspomniany tu protoplasta był pochodzenia miejscowego, czy też obcego pozostaje sprawą otwartą.

Podobnie rzecz się ma z A. W. Fribesem. Czy rzeczywiście identyfikowanie Fribesa jako tzw. Bałta jest zabiegiem uprawnionym? Ł. Chimiak podaje jako *otczestwo* Fribesa Wiktorowicz, ale w *памятных книжках* konsekwentnie jest mowa o Викентиевичу, a więc jego ojciec miał na imię Wincenty.⁵⁸ Biorąc pod uwagę, że

⁵² Hasło „von Pistohlkors” – Carl Arvid von Klingspor, dz. cyt.

⁵³ Por.: J. Kozłowski, *Bałtowie na wyższych i średnich szczeblach administracji Królestwa Polskiego w latach 1863-1914 (w związku z artykułem Łukasza Chimiaka, Kariery tzw. Bałtów w rosyjskiej administracji Królestwa Polskiego w drugiej połowie XIX w. PH, t. LXXXVIII (1997), z. 3 - 4), „Przegląd Historyczny” t. 90 (1999), z. 2., s. 190.*

⁵⁴ Н. С. Лесков, *Владичный суд*, Санкт Петербург 1878, rozdz. 13, http://az.lib.ru/l/leskow_n_s/text_0009.shtml.

⁵⁵ *Spis szlachty wylegitymowanej w guberniach grodzieńskiej, mińskiej, mohylewskiej, smoleńskiej i witebskiej*, oprac. S. Dumin, S. Górzyński, Warszawa 1992, s. 22.

⁵⁶ Брокгауз и Ефрон, *Энциклопедический словарь. Биографии. Россия*, wyd. w l. 1890-1907; *Новый Энциклопедический Словар*, wyd. w l. 1911-1916, <http://www.rulex.ru/01050116.htm>.

⁵⁷ 1748-й годъ съ богомъ начатыи, [w] *Дневникъ Генеральнаго Хоружаго Николая Ханенка, 1727 – 1753 г.*, opr. А. Лазаревский, aneks do czasopisma „Киевская Старина” R. 1884, Кijów, <http://litopys.org.ua/khanenko/khan01.htm>

⁵⁸ Nr. Памятная книжка келецкой губернии на 1913 г., Kielce 1913, s. 64; Памятная книжка радомской губернии на 1872 г., Radom 1872, s. 36. J. Kozłowski, który przeglądał *formularnij spisok* A.

to imię było dość rzadko spotykane wśród Rosjan można podejrzewać, że jego ojcem był Викентий Францевич Фрибес archangielski gubernator cywilny w l. 1843 – 1856.

Cofnijmy się jeszcze dalej. Boniecki pisze o czterech Fribesach uszlachconych w Polsce w 1891 r. Wśród nich wymienia Franciszka Marcina, kawalera złotego krzyża pałacu Laterańskiego z 1790 r. i konsyliarza nadwornego królewskiego z 1794 r., mianowanego kapitanem w korpusie strzelców W. Ks. Litewskiego przez Kościuszkę tegoż roku. Tenże Franciszek Marcin, z Maryanny Białoszewiczówny pozostawił trzech synów m.in. Wincentego (!) Michała, właściciela Łoszyc, w powiecie mińskim, radcę rządu gubernialnego mińskiego.⁵⁹ Najpewniej można go utożsamiać z Wincentym Fribesem (Винцент Фрибес), sekretarzem gubernatora mińskiego, który był jednym z pierwszych członków «Северного факела» wolnomularzy w Mińsku. W 1820 r. pełnił w jego ramach funkcję drugiego надзирателя.⁶⁰ Tenże Wincenty (Винцент, Викентий) z małżeństwa z Sydalią z Wojdziewiczów miał m.in. syna Aleksandra Wincentego, ur. 1826 r. w Mińsku.⁶¹ Czyżby więc był to nasz wicegubernator Александр Викентиевич? Wiele na to wskazuje.

Ł. Chimiak (bez podania źródła) pisze, że jego przodkowie wywodzili się z Francji⁶²? Jeżeli nasze przypuszczenia są słuszne to warto pójść dalej polskim tropem i podać, za Niesieckim: „Fribes herbu Rawicz. Ta familia pochodzi ze Szkocji, z hrabstwa Glasgów, z których protoplasta zwał się Forbes”⁶³. Według Niesieckiego ta rodzina przeniosła się do Polski w 1639 r. a ojciec naszego wicegubernatora (urodzony jeszcze przed rozbiarami) był czwartym pokoleniem Fribesów urodzonych w Polsce. Hipotezę o takim jego pochodzeniu potwierdzają pośrednio informacje o tym jakoby faworyzował urzędników Polaków i przesładowanie Rosjan będąc wicegubernatorem suwalskim.⁶⁴

Powyższe przykłady pokazują, że wydzielanie tzw. Bałtów, szczególnie z tych rodzin, które mieszkaly w rdzennej Rosji od kilku pokoleń jest często jedynie grą intelektualną. Przecież najlepszym przykładem tzw. Bałtów jest panująca w Rosji od połowy XVIII w. dynastia Holstein-Gottorp.

Równie dobrze możemy rozwijać badania nad szlachtą pochodzenia tataro-bułgarskiego (w badanej grupie można by do niej zaliczyć: D. G. Anuczina, N. N.

W. Fribesa w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym w Petersburgu (fond 1284, op. 43, d. 77, r. 1879, k. 3 – 18) nie podaje bliższych informacji o jego przodkach – J. Kozłowski, Wyżsi urzędnicy..., dz. cyt., s. 820.

⁵⁹ U Niesieckiego Franciszek Xawery Marcin Fribes miał syna Wincentego Michała z Wiktorią Przegalińską – K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. X, Lipsk 1845, s. 132.

⁶⁰ Н. И. Макарова, *Тайные общества и секты: культовые убийцы, масоны, религиозные союзы и ордена, сатанисты и фанатики, Энциклопедия преступлений и катастроф*, Mińsk Litewski 1996, http://www.fictionbook.ru/author/makarova_natalya_ivanovna/yenciklope_00_tayiniye_obshestva_i_s_ktiy_kultoviye_ub/makarova_yenciklope_00_tayiniye_obshestva_i_sekty_kultoviye_ub.html

⁶¹ A. Boniecki, *Fribesowie h. Rawicz*, [w] tenże, *Herbarz Polski*, t. 5, str. 323:

⁶² Ł. Chimiak, *Gubernatorzy rosyjscy...*, dz. cyt., s. 79.

⁶³ K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. X, Lipsk 1845, s. 132.

⁶⁴ S. Wiech, *Spółczenstwo...*, s. 355

Dołgowo-Saburowa, B. D. Kaszkarowa, M. D. Skriabina, A. P. Czegodajewa-Sakonskiego.⁶⁵ Wszak i tu mamy tu do czynienia z niegasnącą świadomością odrębności (okres urzędowania jednego z takich gubernatorów określano jako *монгольское иго*).

c) pochodzenie stanowe i społeczne

Polityka państwa rosyjskiego ewoluowała w stronę państwa narodowego o ideologii nacjonalistycznej. Jednak ewolucja ta nie dobiegła końca przed wybuchem rewolucji i dlatego rozpatrując politykę wewnętrzną, należy uwzględnić interesy aparatu wykonawczego, które często stały z nią w sprzeczności. Nie należy zapominać o ciągle jeszcze stanowej konstrukcji społeczeństwa Imperium Rosyjskiego, mocno już anachronicznej dla reszty Europy. Zarówno tradycja, jak i polityka kadrowa w skali państwa, w dużym stopniu uwzględniała przynależność stanową kandydata przy rozpatrywaniu praw do służby. Jednak poszukiwanie zastępców m.in. Polaków na stanowiskach w zaborze rosyjskim, a w szczególności w Królestwie Polskim wymusiło dopuszczanie, na coraz większą skalę, ludzi spoza szlachty do posad (średnich i niższych) w aparacie władzy.⁶⁶

Wśród badanej grupy mamy informacje jedynie o sześciu osobach spoza stanu szlacheckiego: M. W. Michalewicz był synem *swjaszczennika* wołyńskiej guberni; L. S. Stamierow pochodził *iz kupieczeskogo zwania* (był synem Greka z Nieżyńska); J. P. Szczyrowskij – *iz mieszczan*; M. N. Siewastjanow – uszlachcony urzędnik. Wykluczenie dwóch następnych ze stanu szlacheckiego budzi już pewne wątpliwości: A. I. Drukart był synem ober-oficera jednak najpewniej posiadał prawa szlacheckie⁶⁷; W. W. Ligin – jego ojciec był nieślubnym synem damy dworu – Kozłowej i kuratorem Warszawskiego Okręgu Naukowego – pamiętając o powyższym można podejrzewać, że miał prawa szlacheckie.

Pożywką dla analizy będzie więc nie pochodzenie stanowe, ale społeczne i w nim upatrywanie źródeł innej mentalności, czy też nawet solidarności grupowej. Już bez wnikliwszych badań możemy odróżnić osoby pochodzące z rodzin ziemiańskich, a wielu przypadkach same będące ziemianami (np. A. N. Wołżyn, W. N. Brianzaninow, I. Ł. Goriemykin, B. D. Kaszkarow, N. I. Iwanienko, S. S. Gromieka, M. W. Sieleckij), od szlachty urzędniczej. W tym drugim przypadku będziemy mieli do czynienia z rodami wcześniej lub później uszlachconymi za służbę lub gałęziami rodów ziemiańskich pozbawionymi majątku. Kluczowe dla rozróżnienia będzie środowisko, w którym wychowywał się dany człowiek: czy był dzieckiem zasiedziałej od pokoleń w danej okolicy szlachty ziemiańskiej, czy też młodość spędził na przenoszeniu się z miasta do miasta w miarę przemian kariery ojca?

---

⁶⁵ А. Х. Халикова, 500 русских фамилий болгаро-татарского происхождения - Болгар-татар чыгышылы 500 рус фамилиясе, Kazań 1992, wersja elektroniczna Ш. Л. Таналин, http://tatural.ru/500/500_rustat_family.htm.

⁶⁶ Por.: A. Górak, Kryterium narodowościowe polityki kadrowej władz Zarządu Gubernialnego Lubelskiego (1867- 1918), „Studia Archiwalne” t. 1 (2004).

⁶⁷ Patrz niżej.

Specyficzną podgrupą będą tu przedstawiciele rodzin (rodów) wojskowych. Dobrym przykładem będzie tu D. F. Dewel. Był synem generała lejtnanta Fiodora Daniłowicza (1818 - 1887). Ojciec od 1859 r. dowodził samurskim pułkiem piechoty, co tłumaczy miejsce urodzenia jego syna. Dmitrij Fiodorowicz urodził się 20 czerwca 1860 r. w uroczysku Desztazar (obwód dagestański) w kwaterze sztabu 83 samurskiego pułku piechoty. Był wyznania prawosławnego i nie posiadał majątku ziemskiego. Pochodził z rodziny o korzeniach niemieckich. Do celów akt urzędowych podał, iż pochodzi *iz dworjan stawropolskoj guberni*. Jego ojciec natomiast był zapisany do ksiąg rodowych szlachty guberni petersburskiej. D. F. Dewel wierzył, że jest zapisany w guberni stawropolskiej jedynie na podstawie wpisu w książeczce poborowego i najwyraźniej nikt go nie pytał o jakiegokolwiek dowody (swoją drogą jest dobry przykład wiarygodności danych z *formularnych spisow*). Okazało się, że ojciec nie zapisał go do ksiąg szlacheckich nigdzie. Dewel nie ustawał w staraniach udokumentowania swojego szlacheckiego pochodzenia i zwrócił się do petersburskiego zgromadzenia szlacheckiego w tej sprawie. W tym celu wyrysował drzewo genealogiczne swojego pradziadka - zmarłego na pocz. XIX w. Fiodora Dewela. Trzej synowie tego ostatniego (Danił, Aleksandr i Fiodor) i każdy z trzech ich synów (Fiodor, Wiktor i Gieorgij) byli wojskowymi i dochodzili do stopni generała lub pułkownika. Był chyba jedynym cywilem w rodzinie.

d) wykształcenie

Dominacja szlachty, widoczna w badanej grupie, nie wynikała tylko z uwarunkowań prawnych, choć była konsekwencją ich długiego trwania. Istotniejsze, że *dworjanin* ostatecznie był człowiekiem lepiej wykształconym⁶⁸. Zgodnie z główną zasadą, prawo do służby państwowej przysługiwało szlachcie. Dopuszczano też, zawsze na drugim miejscu, możliwości służby innych rodzajów uprzywilejowanych osób; natomiast stany podatkowe zasadniczo były wykluczone. Wyjątek na korzyść tych ostatnich dopuszczano jedynie pod warunkiem posiadania określonego poziomu wykształcenia.⁶⁹

Jednak dla naszych rozważań sam dostęp do służby państwowej nie jest tak istotny jak rozpoznanie źródeł kariery, jaka bez wątpienia było osiągnięcie omawianych stanowisk. Istotnym kryterium takiej kariery było wykształcenie. Jednak prawo nie ustalało cenzusu wykształcenia i nawet nie dotyczyło kwestii stażu służbowego. Блинов uważał, że przepustką na stanowiska gubernatorów powinno być przede wszystkim wykształcenie prawnicze, ponieważ głównym zadaniem gubernatora było wprowadzanie prawa w życie. Ostatecznymi argumentami

⁶⁸ Po części było to związane z przywilejami stanowymi. Jedynie szlachta miała prawo do kształcenia się w kilku elitarnych uczelniach takich jak: Пажеский корпус, Императорский александровский лицей, Императорское училище правоведения. Przyjmowano do nich tylko dzieci szlachty wpisanej do 5 i 6 części родословной книги (a więc rody utytułowane i „древние благородные дворянские роды”) oraz dzieci osób posiadających rangę nie niższą niż IV. Z badanej grupy czterech ukończyło Liceum Aleksandryjskie (A. I. Fullon, G. I. Hefferberg, A. P. Czegodajew-Sakonskij, K. K. Stefanowicz), czterech Szkołę Prawoznawstwa (I. Ł. Goriemykin, J. W. Mienkin, I. K. Pistohlkors, M. W. Sieleckij) i jeden Korpus Paziów (D. I. Zasiadko).

⁶⁹ В. М. Грибовский, *Государственное устройство и управление Российской Империи. (Из лекций по русскому государственному и административному праву)*, Odessa 1912, s. 170.

wywołującymi niezadowolenie z kadry gubernatorskiej był fakt, że tak wysokie stanowiska piastowały osoby w ogóle bez wyższego wykształcenia.⁷⁰

Ponadto III tom *Swoda Zakonow*, już na początku XX w. był uważany za niepraktyczny i wręcz wprowadzający w błąd. Taka opinia wynikała z jednej strony z faktu, że zawierał wiele nieaktualnych już aktów prawnych, lub obarczonych taką liczbą wyjątków, że w praktyce trudnych do zastosowania. Z drugiej strony, zachowanie wielu artykułów archaicznych opracowanych dla problemów już przebrzmiałych, lub posiadających charakter lokalny, powodowało, że nie był źródłem prawa aktualnym i jednolitym.⁷¹

Dotyczyło to również ograniczeń w dostępie do służby państwowej osób spoza szlachty - dopuszczały one już tak wiele wyjątków w poszczególnych resortach, że przestawały być regułą. Ostatecznie straciły wszelkie znaczenie po wydanym, na podstawie artykułu 87 Praw Zasadniczych z 5 X 1906 r., najwyższym ukazie, którym postanowiono: „przedstawić wszystkim bez różnicy ich pochodzenia, za wyjątkiem tubylców, jednakowe w stosunku do służby państwowej prawa, stosownie do takowych praw stanu szlacheckiego”⁷²

Rozpoczynając przegląd poziomu wykształcenia (będziemy wymieniać jedynie szkoły, na których delikwenci zakończyli naukę) po pierwsze należy pamiętać o 9. osobach już wymienionych (patrz przyp. nr 65), które ukończyły elitarne szkoły szlacheckie. Z grona pozostałych:

- 18 osób ukończyło uniwersytety (W. A. Smirnow, Ł. S. Stamierow, W. F. Tchorzewskij, N. I. Iwanienko, A. I. Nieratow, A. N. Leszczow, W. M. Dołgorukow, A. A. Sołncew, J. P. Szczyrowskij, M. M. Tierienin, I. D. Zauszkiewicz, B. A. Ozierow, A. A. Manuiłow, A. I. Kielepowskij, M. Ł. Korostowcew, M. D. Skriabin, I. G. Podgorodnikow, A. A. Tołoczanow) a A. N. Wołżyn uniwersytecki wydział Cesarskiego Liceum Carewicza Mikołaja w Moskwie;

- 3 osoby ukończyły kurs Akademii Sztabu Generalnego (M. N. Siewastjanow, D. G. Anuczin, D. F. Moskwin) i jedna Akademię Artyleryjską (J. M. Subbotkin);

- 8 osób ukończyło szkoły wojskowe (artyleryjską - M. A. Zinowjew, N. N. Dołgowo-Saburow; inżynierską - A. I. Buckowskij, K. D. Chlebnikow; kawaleryjską - W. N. Miasojedow, I. A. Reinhardt, W. N. Brianczaninow; II konstantynowską - I. I. Stirligow);

- 3 osoby było absolwentami szkół junkrów (D. F. Dewel piechoty a M. A. Majlewskij i K. A. Liszyn - kawalerii);

- 5 osób ukończyło korpusy kadetów (A. N. Małajew, B. D. Kaszkarow, K. K. Miller, A. I. Pietrow, Ł. M. Sawielow);

- 4 osoby zakończyło naukę na gimnazjach (A. W. Friebes, A. I. Drukart, N. G. Suchotin, S. S. Gromieka) a jedna (M. W. Michalewicz) na seminarium duchownym

⁷⁰ И. Блинов, *Губернаторы...*, dz. cyt., s. 264

⁷¹ В. М. Грибовский, *Государственное устройство и управление...*, dz. cyt., s. 170

⁷² Там же, s. 171.

Najniższe publiczne wykształcenie zdobył O. M. Kobyleckij, który ukończył realną szkołę powiatową w Benderze (co prawda podawał, że zdał egzamin z kursu seminarium nauczycielskiego, ale tą informację wykreślono z jego akt). A. F. Koniskij określał swoje wykształcenie jako domowe a R. O. Buxhoevden legitymował się ukończeniem jakiejś szkoły prywatnej. Brak danych o wykształceniu S. P. Wojejkowa (prawdopodobnie ukończył jakąś wojskową szkołę średnią), N. A. Astafjewa i W. W. Ligina.

Tak więc jedynie 31 osób legitymowało się wykształceniem wyższym (absolwenci uniwersytetów, akademii wojskowych, szkoły prawoznawstwa i liceum aleksandryjskiego) co stanowi 52,54% badanej grupy.

e) drogi awansu

Zasadnicze mechanizmy doboru kandydatów na stanowiska kierownicze w administracji Królestwa Polskiego w epoce popowstaniowej, a szczególnie na stanowiska gubernatorów, wydają się być rozpoznane.⁷³ Jednakże w większości były to kryteria wyjątkowe, zastosowane w szczególnych okolicznościach i można je z grubsza odnieść do pierwszego okresu kształtowania elity biurokratycznej „podbitego” kraju. Jednak nawet wtedy poszczególni reformatorzy (namiestnik T. T. Berg, członek Komitetu Urządzącego i dyrektor KRSWiD W. A. Czerkasskij i członek Komitetu Urządzącego naczelnik Własnej JCM kancelarii ds. KP N. A. Milutin) starali się ulokować na jak najwyższych stanowiskach, przede wszystkim swoich ludzi. Ten model będzie oczywiście występował i później jednak nigdy już nie będzie tak wyrazisty, ponieważ protektorów będzie więcej, podobnie jak dróg protekcji.

W tym pierwszym okresie każdy w wymienionej trójki chciał obsadzić stanowiska gubernatorów ludźmi oddanymi sobie i gwarantującymi realizację ich polityki. Różnie też wyobrażano sobie grupy rekrutacji na te stanowiska. Czerkasskij promował oficerów sztabu generalnego (co najmniej pułkowników) i przewodniczących komisji ds. włościańskich, którym obiecał stanowiska gubernatorów już wiosną 1864 r.⁷⁴ Wśród badanej grupy rzeczywiście było wielu komisarzy włościańskich lub osób zajmujących się z urzędu sprawami położenia chłopów np.: D. F. Dewel, K. K. Miller⁷⁵, W. N. Brianczaninow, N. N. Dołgowo-Saburow, A. I. Fullon, I. Ł. Goriemykin, G. I. Hafferberg, M. Ł. Korostowcew, I. D. Zauszkiewicz, W. F. Tchorżewskij, J. M. Subbotkin, W. A. Smirnow, M. D. Skriabin, M. N. Siewastjanow, H. K. Pistohlkors, A. I. Pietrow, A. I. Nieratow.

⁷³ Ł. Chimiak, *Kariery tzw. Baltów w rosyjskiej administracji Królestwa Polskiego w II poł. XIX w.*, „Przegląd Historyczny” t. 88 (1997); Ł. Chimiak, *Gubernatorzy rosyjscy w Królestwie Polskim 1863 – 1915...*, dz. cyt., Wrocław 1999. Л. Е. Горизонтов, *Парадоксы имперской политики. Поляки в России и русские в Польше: (XIX - начало XX в.)*, Moskwa 1999; K. Groniowski, *Walka Milutina z Bergiem. Spór o reorganizację Królestwa Polskiego po roku 1863*, „Kwartalnik Historyczny” t. 69 (1962); J. Kozłowski, *Wyżsi urzędnicy gubernialni i powiatowi w Królestwie Polskim w latach 1867- 1875*, „Przegląd Historyczny” t. 87 (1996).

⁷⁴ K. Groniowski, dz. cyt., s. 898.

⁷⁵ Jego kariera wojskowa załamała się po tym jak: „Zgodnie z najwyższym zatwierdzonym wyrokiem 2 dnia listopada 1861 roku został zdegradowany z podporucznika do szeregowego z zachowaniem wysługi, za naruszenie regulaminu połączone z użyciem przemocy wobec swojego dowódcy”.

Natomiast Berg początkowo powierzał stanowiska gubernatorskie znanym sobie wyższym oficerom. Potem starał się dobierać osoby znające sytuację w Królestwie (np. biorące udział w tłumieniu powstania styczniowego).⁷⁶ Warto nadmienić, że już od czasów odwilży posewastopolskiej uznawano wykształcenie wojskowe za nieodpowiednie dla gubernatora.⁷⁷ Przeglądając biogramy omawianych gubernatorów można dojść do wniosku, że Królestwo było enklawą myśli administracyjnej Mikołaja I. Przykładami wojskowych, którzy w istic mikołajowskim stylu odchodzili na spokojniejszy front administracji cywilnej są chociażby: D. G. Anuczyn, M. A. Buckowski, R. O. Buxhoewden, K. . Liszyn, M. A. Majlewskij czy M. A. Zinowjew.

Berg starał się aby to jemu, jako namiestnikowi oficjalnie zagwarantowano proponowanie ministrowi kandydatów do nominacji i odwoływania. W 1871 r. minister spraw wewnętrznych wyjaśnił namiestnikowi w Królestwie kryteria, które powinien spełniać kandydat na omawiane stanowiska. Wedle ministra powinien to być urzędnik z długą praktyką w urzędach gubernialnych – najlepiej wicegubernator lub kierownik samodzielnego urzędu.⁷⁸ Przykładami wicegubernatorów, którzy awansowali na stanowiska gubernatorów (niekoniecznie już w Królestwie) są: N. A. Astafjew, W. N. Brianczaninow, A. P. Czegodajew-Sakonskij, A. I. Fulon, G. I. Hafferberg, N. F. Iwanienko, B. D. Kaszkarow, A. I. Kielepowski, A. N. Leszczow, W. W. Ligin, A. A. Tołoczanow, W. F. Tchorzewskij, J. M. Subbotkin, I. I. Stierligow, I. G. Podgorodnikow, A. I. Pietrow, B. A. Ozierow, K. K. Miller, M. A. Zinowjew

Podobnie w 1876 r. Kotzebue uzyskał aprobatę ministra dla zasady, aby wicegubernatorami mianować w pierwszej kolejności naczelników powiatów.⁷⁹ Przykładami byłych naczelników powiatów w Królestwie są: O. M. Kobyleckij, N. G. Suchotin, A. A. Sołncew.

Studiując biogramy gubernatorów i wicegubernatorów omawianych guberni nie trudno zauważyć, że tryb mianowania gubernatorów bardzo często wiązał się z powołaniem na czas jakiś na stanowisko urzędnika do specjalnych poruczeń przy MSW lub generał-gubernatorze warszawskim. Można się wręcz spotkać z tezą, że tryb mianowania na stanowisko gubernatora był związany z powstaniem na początku XIX wieku instytucji „kandydatów na gubernatorów”⁸⁰. Wkrótce po powołaniu MSW pojawiły się przy nim stanowiska *чиновников особых поручений*. Następnie analogiczne stanowiska wprowadzano i w innych organach zarządu. W trakcie wypełniania tych poruczeń, które z reguły polegały na rewizjach urzędów administracji terenowej i śledztwach, minister spraw wewnętrznych (lub generał-

⁷⁶ K. Groniowski, dz. cyt., s. 898 – 899. J. Kozłowski, *Wyżsi urzędnicy gubernialni...*, dz. cyt., s. 827.

⁷⁷ И. Блинов, *Губернаторы...*, dz. cyt., s. 264

⁷⁸ J. Kozłowski, *Wyżsi urzędnicy gubernialni...*, dz. cyt., s. 829.

⁷⁹ S. Kieniewicz, *Theodor hrabia Berg – wielkorządca feudalnym czy też burżuazyjnym stylu?* [w] *Między feudalizmem a kapitalizmem*, Wrocław 1976, s. 281.

⁸⁰ В. Кононов, *Прерогатива монарха. Формирование губернаторского корпуса в дореволюционной России (на материалах Смоленской губернии)*, „Москва” R. 2006, июль, <http://www.moskvam.ru/2006/07/kononov.htm>.

gubernator) miał możliwość poznać walory pretendentów na stanowiska gubernatorskie i polecać carowi (odpowiednio ministrowi) zamianowanie.

Do tego modelu można jeszcze dodać przenoszenie przed nominacją na inne stanowiska usytuowane bezpośrednio przy decydentach, którzy w ten sposób mogli obserwować osoby wybrane lub im polecane. Блинов krytykował taki stan rzeczy pisząc że wielu młodych ludzi spędzało wiele lat (10 - 15) przy kancelariach petersburskich czekając na nominację na znaczne stanowiska. „Przynosząc ze sobą jedynie kilka pomysłów i kancelaryjnych zwyczajów oraz niedowierzenie samorządowi i ślepą wiarę w biurokrację”.⁸¹

Stanowiska takie, których pełnienie niewątpliwie stanowiło przełomowy moment kariery, zajmowało przynajmniej 20 osób z badanej grupy: W. N. Brianczaninow, A. P. Czegodajew-Sakonskij, A. I. Fullon, S. S. Gromieka, A. I. Kielepowskij, A. N. Leszczow, W. W. Ligin, I. D. Zauszkiewicz, S. P. Wojekow, J. P. Szczyrowskij, K. K. Stiefanowicz, L. S. Stamierow, M. D. Skriabin, L. M. Sawiełow, I. A. Reinhardt, I. G. Podgorodnikow, H. K. von Pistohlkors, B. A. Ozierow, J. W. Mienkin, A. N. Małajew. I nie chodzi tu bynajmniej o zaliczenie w etat danego urzędu bez przydzielenia stanowiska.

Poza wymienionymi sposobami awansu na stanowisko gubernatora i wicegubernatora należy wymienić jeszcze jeden - *по личному указанию монарха*, praktycznie bez konsultacji. Fakt osobistej znajomości z carem lub ministrem spraw wewnętrznych mógł wpływać nie tylko na sam fakt mianowania, ale i na odpowiednio długie utrzymanie się na stanowisku. Ponadto takie znajomości wpływały na pozycję i efektywność gubernatora. Oczywiście zawsze było możliwe mianowanie na takie stanowisko dzięki wstawiennictwu wpływowych krewnych i powinowatych lub możnych protektorów.

5. Zakończenie

Pobieżny przegląd biogramów badanej grupy wskazuje na kilka okresów specyficznych, jeśli chodzi o nominacje na stanowiska gubernatorów i wicegubernatorów. Można tu wymienić: okres formowania się składu osobowego grupy do początku lat 70 -tych; zmiany spowodowane niezadawalającymi reakcjami na rewolucję 1905 r.; zmiany kadrowe związane z I wojną światową. Nie można też zapominać różnej przecież polityce kadrowej kolejnych naczelników kraju.

Jeśli chodzi o zmiany wywołane wybuchem wojny światowej, to w tym wypadku pozbawienie etatu w Królestwie nie zawsze oznaczało wyraz niechęci władz. Wręcz przeciwnie, co bardziej wpływowi dygnitarze ewakuowali się z zagrożonego terenu starając się o stanowisko w oddalonej od frontu guberni. Byli też i tacy, którzy tego typu gwałtowne zmiany traktowali jako szansę (czasem jedyną) na wybiecie się w postaci zdobycia posady gubernatora lub wicegubernatora. Jednak dla doświadczonych biurokratów przeniesionych do Królestwa była to tzw. *почетная ссылка*.

---

⁸¹ И. Блинов, *Губернаторы...*, dz. cyt., s. 265.

W przypadku omawianej administracji mamy do czynienia z procesem wymiany kadry urzędniczej na niespotykaną skalę. Władze włożyły wiele sił i środków, aby zastąpić Polaków pracujących w administracji ludźmi sprowadzonymi z *внутрии империи*. Mieli oni zapewnić stabilne panowanie cara nad Królestwem i doprowadzić do rusyfikacji tego kraju. Sami więc byli podmiotem i przedmiotem tego przedsięwzięcia. Ostatecznie jednak dygnitarze rosyjscy na przełomie wieków przyznali, że po wyrugowaniu Polaków personalny skład miejscowej administracji pozostawiał wiele do życzenia. Słabościami rosyjskich *чиновников* w Królestwie miał być niski poziom wykształcenia i moralności. Zarzucano im brak obycia i – co najważniejsze – gorliwości w popieraniu *русского дела* w Kraju Nadwiślańskim. Uważano, że na służbę do Królestwa przyjeżdżają urzędnicy, dla których nie ma miejsca w pozostałych częściach Rosji wobec ich niskiego poziomu umysłowego i moralnego. W 1905 r. przyznała to Rada Ministrów dając swego rodzaju epitafium akcji rusyfikacyjnej, która w założeniach miała przyciągnąć do kultury rosyjskiej rzeszę ludu Królestwa. Oczywiście powyższe opinie ferowano pod adresem wszystkich *czynowników* a nie tylko omawianej przez nas, elitarnej przecież grupy, jednak to właśnie gubernatorowie i wicegubernatorowie ukształtowali taki skład miejscowej administracji.

W przypadku badanej grupy potwierdzają się ogólne uwarunkowania pozytywnie wpływające na awans, czyli (wymienione w kolejności zależnej od znaczenia): I. Narodowość rosyjska wliczając do niej tzw. Bałtów; II. Koneksje; III. Wykształcenie i doświadczenie IV. Przynależność do stanu będącego podporą władzy i ideologii państwa – *дворян*.⁸²

Jak wspomniano na początku artykułu kwestia dalszych efektywnych badań wymaga określenia podstawy źródłowej. Wyjściem na przeciw temu postulatowi byłoby opracowanie słownika biograficznego dygnitarzy rosyjskich w Królestwie Polskim w badanym okresie.

---

⁸² A. Górak, *Kryterium narodowościowe polityki kadrowej...*, dz. cyt., wszędzie.

Aneks nr 1.

Wykaz gubernatorów i wicegubernatorów guberni chełmskiej, lubelskiej, kieleckiej, radomskiej i siedleckiej (1867 - 1918)

Zakres chronologiczny w tytule wykazu odpowiada okresowi, w którym istniały stanowiska gubernatorów i wicegubernatorów, w kształcie nadanym im reformą unifikującą administrację terenową Królestwa Polskiego z Imperium Rosyjskim. Niejednokrotnie jednak zdarzało się, że Rosjanie byli mianowani już wcześniej na stanowiska gubernatorów cywilnych a wicegubernatorowie zaraz po utworzeniu tego stanowiska w 1866 r. W wykazie daty oznaczają nominację i zwolnienie ze stanowiska. Trzeba jednak pamiętać, że od nominacji do objęcia urzędu (przybycia na służbę) upływało nieraz wiele dni a ponadto niżej wymienieni dygnitarze miewali przerwy w urzędowaniu spowodowane wyjazdami służbowymi i urlopami. W wykazie nie wyróżniono dat mianowania i zatwierdzenia nominacji. Podobnie jak nie wykazywano osób i okresów zastępowania gubernatora i wicegubernatora. Ponadto pominięto tytuły służbowe (rangi wojskowe i cywilne) i arystokratyczne.

Wszystkie daty podano zgodnie z obowiązującym ówczesnie kalendarzem juliańskim tzn. w postaci źródłowej. Przeliczenie ich nie stanowi żadnego utrudnienia dla czytelnika (dla wieku XIX. dodajemy 12 dni a XX. - 13) natomiast w tej postaci mają większy walor poznawczy. Trzeba przecież pamiętać, że ludzie Ci żyli w świecie organizowanym przez kalendarz cerkwi prawosławnej, i to niezależnie od ich wyznania, ponieważ była to religia państwowa i manifestowanie przywiązania do niej było częścią reprezentacji władzy a więc pracy urzędnika. Dlatego też ważniejsze od poprawności edytorskiej jest zrozumienie chronologicznych okoliczności mianowania (np. przed i po nowym roku, ważniejszymi świętami kościelnymi itp.).

Drugą kwestią wymagającą kilku słów uwagi jest pisownia. Panująca w tym względzie różnorodność (pod warunkiem zachowania zasad) znawcom tematu nie przeszkadza jednak nieznanomość zasad prowadzi często do mniej lub bardziej poważnych błędów.

Z reguły w pracach historyków stosuje się transkrypcję (latynizację). Dzieje się tak, zapewne z myślą o czytelniku, gdyż ta pozwala na poprawne odczytanie bez znajomości języka oryginału, gdy przy transliteracji jest to utrudnione. Ponadto duże znaczenie ma tak trywialny aspekt jak szybkość pisania - litery niezbędne przy transliteracji nie są bezpośrednio dostępne w standardowej klawiaturze.

Przypomnijmy, że transkrypcja polega na możliwie wiernym zastępowaniu dźwięków mowy oznaczanych za pomocą jednego alfabetu znakami innego alfabetu. Natomiast stosując transliterację zastępujemy znaki określonego alfabetu znakami alfabetu drugiego, częstokroć z zastosowaniem specyficznych znaków

diakrytycznych, które to sprawiają wiele kłopotu przy pisaniu. Trzeba jednak zaznaczyć, że transliteracja ma swoją niezaprzeczalną zaletę, szczególnie istotną w tekstach naukowych – na podstawie tekstu po transliteracji możemy odtworzyć tekst oryginalny. Zasady transliteracji określa Polska Norma.⁸³

Istnieją też zasady transkrypcji.⁸⁴ Dotyczą one także nazw własnych. Nawet pobieżny przegląd prac historyków pozwala zauważyć, że część tych zasad jest ignorowana. Oto kilka najważniejszych ustaleń:

- literę *z* oddajemy przez *g*, także gdy *z* jest wymawiane jako *w*;
- literę *e* i *ě* oddajemy przez: 1) *je* – na początku wyrazu, po samogłoskach i po *ъ, ъ*; 2) *e* – po *л, ж, ш, ч, ш, ч, џ*; 3) *ie* – po wszystkich innych spółgłoskach;
- literę *u* zasadniczo oddajemy przez *i* (jeśli poprzedza ją znak miękki –jako *ji*) z wyjątkiem sytuacji, gdy poprzedzają ją litery *ж, ш, ч* – wtedy jako *y*;
- literę *л* oddajemy przez *l* tylko przed *e, ě, я, ю, u, ъ*.
- literę *ѣ* pomija się. Podobnie jak literę *ь*, gdy występuje po *л, ж, ш, ч, џ* oraz przed samogłoską. W pozostałych przypadkach oddajemy przez *´* – znak zmiękczenia⁸⁵,

- literę *ю* i *я* oddajemy przez: 1) *ju* i *ja* – na początku wyrazu oraz po samogłoskach i po *ъ, ѣ*; 2) *u* i *a* – po *л*; 3) *iu* i *ia* – po innych spółgłoskach.

Ponadto istnieją określone zasady transkrypcji nazwisk jednak w praktyce nie znajdują one uznania. Warto się zastanowić dlaczego? Zgodnie z zasadami zakończenia nazwisk na *-скии, -цкии, -ии, -ыи*, powinno się zapisywać w tekstach polskich przez *-cki, -ski, -i, -y* i odmieniać tak, jak nazwiska polskie. Jeśli chodzi o odmianę to praktyka prawie nie odbiega od zasad, ale w mianowniku większość zapisze np. „Majlewskij” a nie „Majlewski”, podkreślając w ten sposób, że nie chodzi o Polaka, ale Rosjanina właśnie. Z tego samego powodu historyk nie skorzysta z możliwości dostosowania do zasad polskiej pisowni, i gdy po spółgłosce pojawi się *ѣ* nie zamieni go na *i*, ale właśnie zostawi podkreślając w ten sposób obcość nazwy własnej.

Ostatnimi czasy rośnie zainteresowanie problematyką tzw. Bałtów i tu również spotykamy się z problemami pisowni imion i nazwisk. Zasada mówi, że nazwiskom obcym mającym pisownię fonetyczną (np. Гаффеибер), powinniśmy przywrócić pisownię oryginalną, ignorując postępy rusyfikacji ich właścicieli. Tak więc od kilku pokoleń prawosławny *ostziejec* powinien po transkrypcji odzyskać nazwisko w formie zapisywanej przez jego przodków. Musimy jednak honorować środowisko kulturowe, w które wrastali tzw. Bałtowie i zasad tych nie stosować do imion rosyjskich, szczególnie w przypadku osób wyznania prawosławnego. Tak więc niech *Iwan* zostanie *Iwanem* a nie *Johanem*. Oczywiście zasada ta dotyczy też *otczestw*. Tu trzeba przypomnieć, że *otczestwa* obowiązkowo były używane dopiero od czasów Piotra I i jest ich trzy rodzaje, z których pełne *otczestwa* były oznaką

⁸³ PN-ISO 9 obowiązująca od 1 lutego 2000 r.: Transliteracja znaków cyrylickich na znaki łacińskie. Języki słowiańskie i niesłowiańskie.

⁸⁴ *Pisownia polska*, Wrocław 1957. Są one zawarte w uchwałach Komitetu Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk z 20 stycznia 1956 r.

⁸⁵ Ten ostatni wymóg jest najczęściej pomijany.

przynależności do wyższego stanu. Rzecz całą w odniesieniu do urzędników uporządkowała dopiero Katarzyna II, której *чиновный роспис* ustalił, że pełne *otczestwa* przysługują tylko urzędnikom pierwszych pięciu rang, urzędnicy od VI do VIII rangi mogli używać tylko *połuozczestw* (np. Iwanow, Aleksandrow) a reszta tylko imion.⁸⁶ Zasady te stopniowo wychodziły z użycia w urzędach na przestrzeni XIX wieku, ale właśnie tam i w aktach prawnych utrzymały się najdłużej.

Może więc przy transkrypcji używać imion nadanych na chrzcie? Byłoby to wyjście uniwersalne, gdyby nie fakt, że musielibyśmy zmieniać imiona rosyjskie na postać staro-cerkiewno-słowiańską (np. Ioann a nie Iwan).

Pozostaje jeszcze problem pisowni nazwisk i imion polskich. Tu jednak wymagana jest duża ostrożność. Fakt, że dany *czinownik* miał polskich przodków wcale nie uprawnia nas do (re)polonizacji jego nazwiska. Polonizowanie imion i nazwisk, poza przypadkami uzasadnionymi przez tradycję i dogłębne badania postaw danej osoby, jest niedopuszczalne a jaskrawym tego przykładem jest nieczytelny i mylący indeks akt osobowych do zespołu Rządu Gubernialnego Lubelskiego (1867 - 1918) przechowywanego w Archiwum Państwowym w Lublinie i dostępnego w pracowni archiwum oraz opublikowanego na stronie internetowej Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych⁸⁷.

Odwracając rusyfikację możemy podeprzeć się opublikowanymi wskazówkami dotyczącymi rusyfikacji polskich (katolickich) imion. We wspomnianym dokumencie, opracowanym przez MSW przy współpracy z Imperatorską Akademią Nauk, poza wykazami imion, znajdziemy też kilka interesujących uwag, takich jak: „używanie imion świętych rosyjskich zastrzega się tylko do przypadków, gdy są one w powszechnym użyciu; imiona łacińskie oddawać zgodnie z ich łacińską wymową, unikając w tym przypadku stosowania imion rosyjskich świętych; polskie *dż* i *ć* oddawać w rosyjskiej transkrypcji za pomocą *д* i *м*, , polskie *au* – jako *ав*, *е* – jako *ен* a *rz* – jako *р*.⁸⁸”

Pojawiają się też problemy związane z zasadami pisowni XIX -wiecznego języka rosyjskiego. Czasem tak trywialne jak transliterowanie imion *Петр* i *Федор* jako *Pietr* i *Fiedor*, zapominając, że pisanie litery *ѣ* nie było (i nie jest) obowiązkowe. Lepiej wygląda sprawa transliteracji litery *ѣ*, która poprawnie jest oddawana jako *ie*.

Pozostaje jeszcze jedno wyjście – oddawanie tekstów cyrylickich w oryginale. Trudniej w takim wypadku o pomyłkę, czy nieścisłość. Propozycja warta jest rozważenia szczególnie, gdy tekst jest kierowany do wąskiego kręgu odbiorców. Choć można założyć, że znajomość alfabetu cyrylickiego jest dość powszechna.

---

⁸⁶ Kobiety używały tylko *połuozczestw*.

⁸⁷ <http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/>.

⁸⁸ *Циркуляр по Варшавскому Учебному Округу, 1910 г., № 1 - 2, Приложение к циркуляру за 1910 г., № 1 - 2, Список всех имеющихся в обиходе у римско-католиков крестных имен - Л. Е. Горизонтов, Парадоксы имперской политики: поляки в России и русские в Польше, Москва 1999, s. 240 - 254.*

I. Gubernia Chełmska

A. Gubernatorowie

Александр Николаевич Волжин (Aleksandr Nikołajewicz Wołżyn)
(2 IX 1913 – 7 VII 1914)

Борис Дмитриевич Кашкаров (Boris Dmitrijewicz Kaszkarow)
(7 VII 1914 – 15 VIII 1916)

Леонид Михайлович Савелов^a (Leonid Michajłowicz Sawiełow)
(29 VIII 1916 – 19 III 1917)

B. Wicegubernatorowie

Александр Иванович Фуллон (Aleksander Iwanowicz Fullon)
(1 IX 1913 – 18 VIII 1914)

Владимир Николаевич Мясоедов (Władimir Nikołajewicz Miasojedow)
(18 VIII 1914 – 20 XII 1914)

Михаил Михайлович Теренин (Michaił Michajłowicz Tierienin)
(20 XII 1914 – 15 VI 1917)

II. Gubernia Lubelska

A. Gubernatorowie

Михаил Андреевич Буцковский (Michaił Andriejewicz Buckowski)
(13 VIII 1863 – 5 VI 1875)

Константин Андреевич Лишин (Konstantin Andriejewicz Liszyn)
(5 VI 1875 – 18 X 1880)

Леонид Сергеевич Стамеров (Leonid Siergiejewicz Stamerow)
(3 XI 1880 – 18 III 1886)

Владимир Филиппович Тхоржевский (Władimir Filippowicz Tchorżewskij)
(18 III 1886 – 26 II 1905)

Евгений Васильевич Менкин (Jewgienij Wasiljewicz Mienkin)
(19 III 1905 – 30 I 1912)

Аркадий Ипполитович Келеповский (Arkadij Ippolitowicz Kielepowski)
(12 V 1912 – 10 XI 1914)

Илья Иванович Стерлигов (Iłja Iwanowicz Stierligow)
(10 XI 1914 – 27 III 1917^b)

B. Wiceгubernatorowie

Ипполит Карлович фон Пистолькорс (Hipolit Karłowicz von Pistohlkors)
(28 IV 1866 – 25 I 1868)^c

Аполлон Федорович Кониский^d (Apołłon Fiodorowicz Koniskij)

^a Używał podwójnego nazwiska – patrz aneks nr 2.

^b W tym roku zajmował jeszcze to stanowisko. Brak danych o formalnym odwołaniu ze stanowiska.

^c APL, RGL (1837 – 1867), sygn. 1450, 25 I 1868 r. zostaje mianowany wiceгubernatorem plockim a ponadto w styczniu 1868 r. jeszcze dwukrotnie zastępował gubernatora podczas jego wyjazdów. Jednocześnie z akt osobowych Koniskiego wynika, że dostał on nominację na wiceгubernatora lubelskiego już 26 XII 1867 r. – APL, RGL, sygn. os. 786.

(26 XII 1867- 4 I 1884)

Михаил Любимович Коростовцев (Michaił Lubimowicz Korostowcew)

(26 I 1884 – 8 X 1887^e)

Михаил Николаевич Севастьянов (Michaił Nikołajewicz Siewastjanow)

(8 X 1887- 17 XII 1900)

Алексей Николаевич Малаев (Aleksiej Nikołajewicz Małajew)

(22 I 1901 – 14 V 1902)

Константин Константинович Стефанович (Konstantin Konstantinowicz Stiefanowicz)

(8 VI 1902 – 25 I 1903)

Владимир Александрович Смирнов (Władimir Aleksandrowicz Smirnow)

(14 III 1903 – 1 IV 1905)

Михаил Дмитриевич Скрябин (Michaił Dmitrijewicz Skriabin)

(1 IV 1905 – 13 V 1907)

Михаил Викторович Селецкий (Michaił Wiktorowicz Sieleckij)

(16 VI 1907 – 15 XI 1914)

Алексей Павлович Чегодаев-Саконский (Aleksiej Pawłowicz Czegodajew-Sakonskij)

(20 XII 1914 - 1918^f)

III. Gubernia Kielecka

A. Gubernatorowie

Константин Дмитриевич Хлебников (Konstantin Dmitrijewicz Chlebnikow)

(25 III 1866 – 18 III 1869)

Анатолий Иванович Нератов (Anatolij Iwanowicz Nieratow)

(18 III 1869 – 12 III 1871)

Александр Никитич Лещовъ (Aleksandr Nikiticz Leszczow)

(23 IV 1871 – 5 VII 1884)

Николай Иванович Иваненко (Nikołaj Iwanowicz Iwanienko)

(5 VII 1884 – 2 V 1897)

Евгений Павлович Щиrowsкий (Jewgienij Pawłowicz Szczyrowskij)

(2 V 1897 – 1 VII 1899)

Борис Александрович Озеров (Boris Aleksandrowicz Ozierow)

(1 VII 1899 – ? IX 1914^h)

Валериан Валерианович Лигинⁱ (Walerian Walerianowicz Ligin)

(? IX 1914 – 1917^k)

^d Czasem występuje w źródłach jako Конисский.

^e Terminus ad quem – data nominacji jego następcy.

^f Patrz przypis a.

^g Czasem w źródłach jako Лещев.

^h Terminus ad quem – data objęcia stanowiska przez następcę.- akta nie potwierdzają vacatu w latach 1912-14 wykazanego w *Vademecum*; patrz: I. Ihnatowicz, A. Biernat, *Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku*, Warszawa 2003, s. 598.

ⁱ Nazwisko utworzone sztucznie dla jego ojca, który był nieślubnym synem damy dworu. czytając od końca *нигила* (łac. *nihil* – niczyj).

^j Tak, ponieważ ojciec miała na imię Валериан a nie Валерий.

B. Wicegubernatorowie

- Аполлон Аполлонович Мануилов¹ (Apołlon Apołlonowicz Manuiłow)
(1 I 1867 - 15 IX 1869)
- Иван Логинович^m Горемыкин (Iwan Łoginowicz Goriemykin)
(14 XII 1869 - 20 VI 1873)
- Михаил Николаевич Севастьянов (Michaił Nikołajewicz Siewastjanow)
(14 VII 1873 - 9 VII 1878)
- Александр Викентиевичⁿ Фрибес (Aleksander Wikientijewicz Fribes)
(9 VII 1878 - 20 VIII 1879)
- Евгений Михайлович Субботкин (Jewgienij Michajłowicz Subbotkin)
(8 II 1880 - 4 II 1884)
- Михаил Александрович Майлевский (Michaił Aleksandrowicz Majlewskij)
(12 IV 1884 - 5 VII 1884)
- Иван Григорьевич Подгородников (Iwan Grigorjewicz Podgorodnikow)
(5 VII 1884 - 4 VII 1885)
- Александр Андреевич Солнцев (Aleksandr Andriejewicz Sołncew)
(4 VII 1885 - 3 XII 1885)
- Константин Константинович Миллер (Konstantin Konstantinowicz Miller)
(26 XII 1885 - 29 VII 1887)
- Борис Александрович Озеров (Boris Aleksandrowicz Ozierow)
(10 VIII 1887 - 3 XII 1892)
- Матвей Викторович Михалевич (Matwiej Wiktorowicz Michalewicz)
(3 XII 1892 - 28 IV 1908)
- Дмитрий Федорович Девель (Dmitrij Fiodorowicz Dewel)
(28 IV 1908 - 18 I 1911)
- Орест Михайлович Кобылецкий (Oriest Michajłowicz Kobyleckij)
(14 II I 1911 - 24 III 1916°)

IV. Gubernia Radomska

A. Gubernatorowie

- Дмитрий Гаврилович^p Анучин (Dmitrij Gawriłowicz Anuczin)
(9 VII 1865 - 7 XII 1879)
- Василий Михайлович Долгоруков (Wasilij Michajłowicz Dołgorukow)
(1 I 1880 - 7 X 1883)
- Аркадий Андреевич Толочанов (Arkadij Andriejewicz Tołoczanow)
(15 X 1883 - 1 VI 1888)
- Михаил Александрович Майлевский (Michaił Aleksandrowicz Majlewskij)

---

^k Parz przypis a.

¹ Czasem jako Мануилов.

^m *Otczestwo* od imienia Логин (Логгин) a nie zlatynizowanego Longin.

ⁿ W literaturze można spotkać inne wersje jego *otczestwa* (Викентевич, Викентеевич).

^o Patrz przypis a.

^p Często spotykany w Гаврилович jest *otczestwem* utworzonym od cerkiewnej formy imienia.

^q U G. Smyka występuje jako Wasilij Nikołajewicz.

(12 VII 1888 – 28 X 1895)

Иван Григорьевич Подгородников (Iwan Grigorjewicz Podgorodnikow)

(4 XI 1895 – 20 V 1899)

Евгений Павлович Щировский (Jewgienij Pawłowicz Szczyrowskij)

(1 VII 1899 – 17 VI 1906^r)

Дмитрий Иванович Засядко (Dmitrij Iwanowicz Zasiadko)

(17 VI 1906 – 30 III 1915)

Владимир Николаевич Брянчанинов (Władimir Nikolajewicz Brianczaninow)

(6 IV 1915 - 1917^s)

B. Wicegubernatorowie

Аркадий Андреевич Толочанов (Arkadij Andriejewicz Tołoczanow)

(16 III 1866 – 30 VII 1871)

Александр Викентиевич Фрибес (Aleksander Wikientijewicz Fribes)

(30 VII 1871 – 9 VII 1878)

Михаил Николаевич Севастьянов (Michaił Nikolajewicz Siewastjanow)

(9 VII 1878 – 15 XII 1883)

Рудольф Оттонович фон Буксгевден (Rudolf Ottonowicz von Buxhoevden)

(15 XII 1883 – 10 V 1899)

Геральд^t Иванович Гафферберг (Gerald Iwanowicz Hefferberg)

(24 V 1899 – 20 VIII 1905^u)

Иван Александрович Рейнгард (Iwan Aleksandrowicz Reinhardt)

(20 VIII 1905 – 21 VI 1914)

Николай Анатольевич Астафьев (Nikołaj Anatoljewicz Astafjew)

(21 VI 1914 – 5 III 1915)

Николай Николаевич Долгово-Сабуров (Nikołaj Nikolajewicz Dołgowo-Saburow)

(27 V 1914 - 1915^v)

V. Gubernia Siedlecka

A. Gubernatorowie

Степан Степанович Громека^w (Stiepan Stiepanowicz Gromieka)

(25 III 1866 – 12 XII 1875)

Дмитрий Федорович Москвин (Dmitrij Fiodorowicz Moskwin)

(30 XII 1875 – 6 IX 1884)

Михаил Алексеевич Зиновьев (Michaił Aleksiejewicz Zinowjew)

^r Terminus ad quem – data nominacji jego następcy.

^s Patrz przypis a.

^t W źródłach drukowanych właśnie tak – np. PKSG na 1904 r., Siedlce 1903, s. 50; PKSG na 1905 r., Siedlce 1905; *Седлецкая губерния, 1907*, Siedlce 1907, s. 61. Natomiast w literaturze przedmiotu transkrybuje się jego imię jako: Harald?

^u Terminus ad quem – data nominacji jego następcy.

^v Patrz przypis a.

^w Czasem w źródłach jako: Громека.

^x Takie brzmienie *otczestwa* patrz: I. Ihnatowicz, A. Biernat, *Vademecum...*, dz. cyt., s. 598. Michaił Aleksiejewicz Zinowjew był potem gubernatorem inflanckim. Jako Michaiła Aleksandrowicza podaje go Ł. Chimiak (tenże, dz. cyt., s. 328) a za nim G. Smyk (tenże, dz. cyt., s. 174), ale gdzie indziej Алексеевич –

(28 XII 1884 – 9 V 1885)

Евгений Михайлович Субботкин (Jewgienij Michajłowicz Subbotkin)

(9 V 1885 – 1 I 1904)

Александр Николаевич Волжин (Aleksandr Nikolajewicz Wołżyn)

(20 II 1904 – 2 IX 1913^y)

B. Wicegubernatorowie

Андрей Иванович Друкарт (Andriej Iwanowicz Drukart)

(1 I 1867^z – 14 VIII 1874^{aa})

Александр Иванович Петров (Aleksandr Iwanowicz Pietrow)

(? VII/ 14 VIII 1874 – `27 III^{bb}/21 IV 1878^{cc})

Николай Иванович Иваненко (Nikołaj Iwanowicz Iwanienko)

(21 IV 1878 – 5 VII 1884)

Михаил Александрович Майлевский (Michaił Aleksandrowicz Majlewskij)

(5 VII 1884 – 12 VII 1888)

Иван Дмитриевич Заушкевич (Iwan Dmitrijewicz Zauszkiewicz)

(12/ 28 VII 1888^{dd} – 1 I 1891^{ee})

Николай Гаврилович^{ff} Сухотин (Nikołaj Gawriłowicz Suchotin)

(1 I 1891 – 12 III 1899^{gg})

Алексей Николаевич Малаев (Aleksiej Nikolajewicz Małajew)

(12 III 1899 – 22 I 1901)

Константин Константинович Стефанович (Konstantin Konstantinowicz Stiefanowicz)

(22 I 1901 – 8 IV 1902)

Сергей Петрович Воейков (Siergiej Piotrowicz Wojejkow)

(8 IV/ 8 VII 1902^{hh} – 30 IX 1906ⁱⁱ)

Орест Михайлович Кобылецкий (Oriest Michajłowicz Kobyleckij)

(30 IX 1906 – 14 II 1911)

Александр Иванович Фуллон (Aleksander Iwanowicz Fullon)

(14 II 1911 – 1 IX 1913^{jj})

---

^y Stanowisko zlikwidowano.

^z Terminus a quo; utworzenie urzędów guberni siedleckiej wedle zasad nowej ustawy.

^{aa} Terminus ad quem; założenie teczki osobowej jego następcy.

^{bb} Tego dnia był jeszcze wicegubernatorem siedleckim.

^{cc} Terminus ad quem – data nominacji jego następcy.

^{dd} Od ustąpienia poprzednika do założenia teczki.

^{ee} Terminus ad quem – data nominacji jego następcy. 30 VIII 1979 r. mianowano go gubernatorem mińskim.

^{ff} Patrz przypis a.

^{gg} Terminus ad quem – data nominacji jego następcy.

^{hh} Od ustąpienia poprzednika do założenia mu teczki.

ⁱⁱ Terminus ad quem – data nominacji jego następcy.

^{jj} Stanowisko zlikwidowano.

Aneks nr 2.

Biogramy

**W. N. Brianczaninowa, N. N. Dołgowo-Saburowa, O. M. Kobyleckiego,
M. Ł. Korostowcewa, Ł. M. Sawiełowa i N. G. Suchotina.**

Układ treści w biogramach: 1. Imię, *otczestwo*, nazwisko. 2. Data i miejsce urodzenia. 3. Wyznanie. 4. Pochodzenie stanowe. 5. Ukończone szkoły. 6. Majątek. 7. Żona, dzieci, teściowie. 8. Przodkowie, rodzice, rodzeństwo, inni krewni. 9. Kariera. 10. Inne dane do życiorysu. 11. Data i miejsce śmierci. 12. Literatura i źródła.

Wykaz skrótów:

adm. = administracyjny

b. - brat

c. - córka, córki

d. - *diesiatina*, miara powierzchni w Rosji

dz. - dzieci

gosp. - gospodarczy

gub. - gubernia, gubernator

GUdsW - gubernialny urząd ds. włościańskich

JCM - Jego Cesarskiej Mości

kaw. - kawaleria

kom. - komisarz

ks. - książyć, księżna

nacz. - naczelnik

o. - ojciec

pow. - powiat

p. - pułk

rrs - rzeczywisty radca stanu, IV ranga urzędnika cywilnego

tr - tajny radca,

ur. - urodzony

wł. - włościański

1. Władimir Nikołajewicz Brianczaninow.
2. 15 IX 1875 r.
3. Prawosławne.
4. Szlacheckie.
5. Nikołajewski Korpus Kadetów; Nikołajewska Szkoła Kawaleryjska.
6. Majątek: rodowy - 1500 d., pow. wielikołuckij, chołmskij, ostrowskij w gub. pskowskiej^{kk}; nabyty - 220 d., pow. griazowieckij w gub. wołogodskiej^{ll}; żony - 500 d., pow. griazowieckij w gub. wołogodskiej.

W. N. Brianczaninow, 1902 r.

W. N. Brianczaninow z żoną

Źródło: <http://www.booksite.ru/usadba/brenko/photo2.htm#1>.

7. Sofja Aleksiejewna Tatiszczewa od 1910 r. (30 IV 1882 - 19 IX 1966); dz.: Natalja (23 II 1905 - 17 III 1992), Jekatierina (22 VI 1906 - 18 VII 1993); teściowie: rrs Aleksiej Nikiticz Tatiszczew (1846 - 1896) i ks. Jekatierina Borisowna Mieszczerskaja (1846 - 1930), c. ks. Borisa Wasiljewicza Mieszczerskiego (1818 - 1884) i ks. Sofii Wasiljewny Obolenskoj (1822 - 1891).

^{kk} Po babce macierzystej Marii Iwanownie Aleksiejewoj.

^{ll} Pokrowskoje - odziedziczył po stryju Aleksandrze Siemionowiczu zmarłym bez męskiego potomstwa.

8. Ród wniesiony do VI części ksiąg rodosłownych (древние благородные дворянские роды), mimo to nie mieli zatwierdzonego herbu. Ta linia z gub. wołogodskiej, ale W. N. Brianczaninow wpisany w guberni pskowskiej; o. Nikołaj Siemionowicz^{mm}; b. Aleksandrⁿⁿ; rodzeństwo ojca: Aleksandr^{oo}, Aleksandra, Dmitrij.

9. 10 XI 1862 – ponadetatowy urzędnik JCM Kancelarii ds. Finladzkich; 30 IV 1903 – w rozporządzeniu generał-gubernatora wileńskiego, grodzieńskiego i kowieńskiego; 14 V 1903 – komenderowany w rozporządzenie gub. wileńskiego dla zbadania sprawy włościańskiej; 1 XII 1903 – naczelnik ziemski 2 rewiru pow. wileńskiego; 31 XII 1903 – stały członek wileńskiego GUDsW; 15 XI 1911 – honorowy sędzia pokoju pow. wileńskiego; 28 V 1912 – wicegubernator archangielski; 6 IV 1915 – p.o. gub. radomskiego; 25 IX 1915 – komenderowany do pomocy gub. moskiewskiemu,

10. Wszyscy bracia dziadka Siemiona wstąpili zakonu, szczególnie znana jest postać Dmitrija Aleksandrowicza (Ignatija) Brianczaninowa (5 II 1807 - 30 IV 1867); W. N. Brianczaninow uciekł z Rosji z żoną, córkami i teściową przez Noworosyjsk do Konstantynopola.

11. 11 VIII 1963 w Paryżu.

12. APR, RGR (1867 – 1918), sygn. 2326, akta W. N. Brianczaninowa; *Генеалогическая схема рода Брянчаниновых, составленная по документам*, [w] *Городок на Московской дороге: Историко-краеведческий сборник*, Wołogda 1994, s. 62 – 65; O. Шафранова, *Предки, современники, потомки: К истории рода Святителя Игнатия Брянчанинова*, [w] *Игнатий (Брянчанинов) (епископ)*, Moskwa 1998, <http://www.booksite.ru/usadba/brenko/index.htm#1>; *Брянчанинов Владимир Николаевич*, hasło na stronie pt. *Всероссийское Генеалогическое Древо*, <http://www.vgd.ru/index.php?t=4177>; *Татищев Алексей Никитич*, tamże; Л. Д. Соколова, *Иностранные потомки дворян Брянчаниновых*, [w] *Историческое краеведение и архивы*, t. 5, Wołogda 1999, <http://www.booksite.ru/usadba/brenko/19.htm>; *Александр Семенович Брянчанинов*, hasło na stronie <http://www.alabin.ru/alabina/exposure/exhibitions/gubern/bio/>.

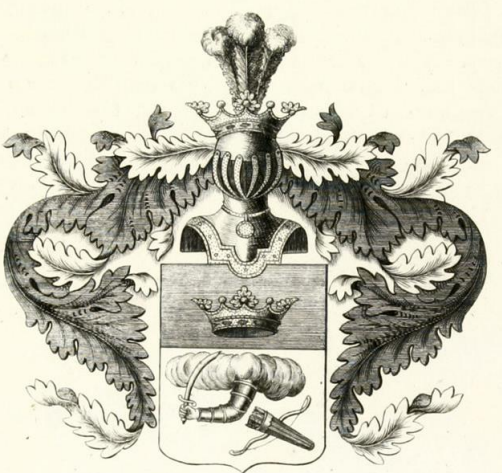
^{mm} Nikołaj Siemionowicz Brianczaninow (17 IX 1844 - 1921) – studiował prawo na Uniwersytecie petersburskim (nie ukończył); (1867 - 1882) kariera wojskowa (podoficer kawaleryjskiego pułku, kornet, 1871 - członek sądu pułkowego, 1873 - kancelista Głównego Sztabu, 1874 - urzędnik ds. poruczeń przy naczelniku Głównego Sztabu); kariera cywilna (1882 - etat MSW, 1885 - komenderowany do gubernatora petersburskiego, 1886 - wielkołucki powiatowy marszałek szlachty, 1890 - wicegubernator pskowski, 16 II 1893 - gubernator riazkański, 11 VIII 1904 - przewodniczący w Senacie Rządzącym); 14 V 1896 - koniuszy dworu cesarskiego; ostatnia ranga - rzeczywisty radca stanu.

ⁿⁿ Aleksandr Nikołajewicz Brianczaninow (6 VI 1871 - 1960) – działacz społeczny, publicysta, wydawca; założyciel i późniejszy redaktor „Церковно-общественного вестника” wyd. w l. 1912 - 1914; komentator wojny bałkańskiej; emigrował i umarł we Francji.

^{oo} Aleksandr Siemionowicz Brianczaninow (1843 - 26 XII 1910) – dzieciństwo w rodzinnym majątku w gub. wołogodskiej; ukończył Nikołajewską Szkołę Kawaleryjską; (1868 - 1872) kariera wojskowa (do stopnia rotmistrza); (1872 - 1888) kariera cywilna (sędzia pokoju rodzinnego powiatu griazowieckiego, powiatowy marszałek szlachty, tamże); 12 IX 1888 - wicegubernator samarski; 23 XII 1891 - gubernator samarski; 6 XII 1904 - członek Rady Państwa.

1. Nikołaj Nikołajewicz Dołgowo-Saburow.

Herb Dołgowo-Saburowych

Źródło: *Общий гербовник дворянских родов Всероссийской империи начатый в 1797 году, затв. 30 VI 1798 г., т. II, Petersburg 1803 - 1809, s. 32*

2. 20 X 1866 r.
3. Prawosławne
4. Szlachta.
5. Symbirski Korpus Kadetów; Michajłowska Szkoła Artyleryjska.
6. Bez majątku.
7. Anna Nikołajewna Okułowa (ur. 2 XII 1871 r.); w 1914 bez dzieci; teść: tr Nikołaj Michajłowicz.
8. Ród pochodzenia tataro-bułgarskiego wniesiony do VI części ksiąg *rodostownych* (древние благородные дворянские роды) pochodzący od murzy Atuna Andanowicza z XIII w.; o. Nikołaj Pawłowicz^{PP}.
9. Kariera wojskowa (14 VIII 1886 r. - ppor. wysłany na służbę do 25 brygady artyleryjskiej; 11 IX 1886 r. - przybył i został zaliczony do 6 baterii; 16 II 1888 r. - 23 brygada artyleryjska; 14 VIII 1888 r. - por.; 16 XII 1891 r. - zaliczony do rezerwy artylerii polowej; 3 XII 1898 r. - zwolniony); kariera cywilna (24 I 1892 r. - zaliczony w etat MSW i komenderowany do zajęć w wydziale ziemskim; 1 IX 1892 r. - Naczelnik Ziemski 2 rewiru pow. jałtańskiego; 24 X 1893 r. - zwolniony na prośbę; 10 V 1894 r. - urzędnik ds. wł. I rewiru okręgu tomskiego; 11 II 1898 r. - kom. wł. pow. konińskiego; 10 IX 1900 - kom. wł. pow. płońskiego; 10 X 1900 r. - kom. wł. pow. konińskiego; 10 IX 1902 r. - na prośbę przeniesiony na stanowisko kom. wł. pow. włocławskiego; 7 VI 1906 r. - stały członek siedleckiego GUdsW; 9 IX 1913 r. - stały członek chełmskiego GUdsW; 27 V 1914 r. - wicegubernator radomski.

10. Po ukończeniu nauk musiał przesłużyć w wojsku 4,5 r.; dwukrotnie (20 VIII - 3 X 1890 r., 20 VIII - 19 IX 1891 r.) próbował dostać się do Nikołajewskiej Akademii Sztabu Generalnego w Sankt Petersburgu, jednak nie zdał egzaminu (zapewne dlatego zrezygnował z kariery w armii); jako stały członek Siedleckiego GUds.W czasem zastępował gubernatora; jako jedyny nie uległ panice po pierwszych niepowodzeniach armii rosyjskiej w 1914 r.

11. ?

^{PP} Nikołaj Pawłowicz Dołgowo-Saburow: 1861 r. - członek zjazdu sędziów pokoju dla pow. mieszczońskiego, żyzdrińskiego i mosalskiego, gub. kałuskiej; w l. 1873 - 1886 gub. symbirski; w 1898 r. - członek II departamentu Senatu; tr.

12. Źródła: APL, ChGUdsW, sygn. 27, akta N. N. Dołgowo-Saburowa; A. Achmatowicz, *Polityka Rosji w kwestii polskiej w pierwszym roku Wielkiej Wojny 1914-1915*, Warszawa 2003, s. 233; *Адрес-календарь на 1898 год*; *Адрес-календарь калужской губернии на 1861 год*.

1. Oriest Michajłowicz Kobyleckij

Herb Kobyleckich - Godziemba

Źródło: *Гербовник дворянских родов Царства Польского в 2-х томах*, Warszawa 1853, s. 50 - 51.

et. besarabskiego rządu obwodowego; 27 IV 1871 r. - nac. referatu zarządu policyjnego pow. kiszyniowskiego; 8 VIII 1871 r. - p.o. kom. 1 rewiru pow. kiszyniowskiego; 8 VIII 1872 r. - kom. 2 rewiru pow. chocimskiego; 8 X 1874 - sekretarz kancelarii nac. okręgu celnego; 25 X 1875 r. - wybrany honorowym sędzią pokoju pow. chocimskiego na 3 lata; 18 II 1876 r. - adm.-gosp. pomocnik nac. pow. tomaszowskiego; 26 III 1877 r. - także pomocnik nac. pow. chełmskiego; 11 VII 1878 r. - wybrany radnym miasta Chełma na 4 lata; 19 XII 1880 r.- urzędnik do spec. poruczeń kancelarii gubernatora lubelskiego; 1 V 1884 r. - nac. pow. biłgorajskiego; 1 II 1889 r. - nac. pow. lubartowskiego; 11 IX 1893 r. - nac. pow. sandomierskiego; 10 XI 1897 r. - nac. pow. opoczyńskiego; 14 IX 1902 r. - et MSW z odkomenderowaniem do petersburskiego *gradonaczalnika*, zarządzał

2. 13 XII 1849 r. w Chocimiu w powiecie chocimskim guberni bessarabskiej.

3. Prawosławne.

4. Szlacheckie.

5. Realna Szkoła Powiatowa w Benderach; w 1865 r. zdał egzamin z kursu Chełmskiego Seminarium Duchownego (w aktach skreślone).

6. Bez majątku ziemskiego; dom w Chocimiu wart 3000 rb.

7. Pierwsza: Aleksandra Grigorijewna Charżewska; teść - ziemnin podolski (VI cz. ks. *rodostwonych*). Druga: Olga Nikolajewna Makarowa. Dzieci: Walentin (1 V 1877), Lidja (13 IX 1879), Natalja (27 IX 1880), Nina (14 I 1883), Lew (10 XI 1885), Boris (24 VII 1887), Lubow (13 IX 1894), Władimir⁹⁴ (12 II 1897).

8. Ród prawdopodobnie pochodzenia polskiego (Kobyleccy h. Godziemba)⁹⁵.

9. 30 V 1866 r. - kancelista benderskiego powiatowego *striapczego*⁹⁶; 8 X 1866 r. - buchalter benderskiego szpitala wojskowego; 21 V 1868 r. - et. odesskiej policji; 18 X 1869 r. - nac. wydziału karnego tamże; 26 XI 1870 r. -

⁹⁴ Kobyleцкий Владимир Орестович (1897-1938): Родился в Польше, сын вице-губернатора Седлецкой губ. Гл. бухгалтер Нижегородского районного ГРТ - Горьковского отд. Московского ГРТ (с 1931) Арестован в 1937, умер в заключении. Реабилитирован в 1963.

⁹⁵ O. M. Kobyleckij pisał się *iz potomstwiennych dworjan*, więc nie była to szlachta urzędnicza. Przy tym nie wykazuje się takiej rodziny wśród szlachty rosyjskiej.

⁹⁶ Po 1864 r. - przedstawiciel w prywatnych sprawach w sądach.

referatem sądowym, był urzędnikiem do spec. poruczeń VII klasy; 30 IX 1906 r. – wicegubernator siedlecki; 14 II 1906 r. – wicegubernator kielecki; 20 XI 1915 – pełnomocnik do urzędzenia uciekinierów VIII rejonu; 24 III 1916 – komenderowany do pomocy gubernatorowi inflanckiemu W. W. Liginowi.

10. Otrzymał w l. 80 -tych nagrodę *za usierdże* dla sprawy oświaty narodowej; 13 VII 1901 r. – czł. tymcz. komisji przy generał-gubernatorze warszawskim

11. ?

12. Źródła: APL, RGL, sygn. os. 748, akta O. M. Kobyleckiego.; APL, Lubelski GUdsW, sygn. 120, k. 1-6; APK, RGK, sygn. 4535, akta O. M. Kobyleckiego; *Кобылецкий Владимир Орестович*, hasło na stronie pt. *Всероссийское Генеалогическое Древо*, <http://www.vgd.ru/index.php?t=16145>; A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. 10, Lipsk , str. 258 i n.

1. Michaił Lubimowicz Korostowcew.
2. 1840 r.
3. Prawosławne.
4. Szlacheckie.
5. Cesarski Uniwersytet Moskiewski, prawo.
6. b.d.
7. b.d.

8. Ród szlachecki pochodzący z Polski od rodziny Chorostowieckich h. Ostoja. Timofiej Chorostowiecki wyjechał na Ukrainę, gdzie pisał się Korostowcem i służył przy Mazepie. Wniesiony do I cz. ksiąg *rodostownych* guberni jekaterynosławskiej i połtawskiej; M. L. Korostowcew zapisany do ksiąg *rodostownych* gub. jekaterynosławskiej.

9. Na służbie od 10 XI 1864 r.; w l. 1870 – 1877: kom. wł. pow. iłżeckiego; także pow. Hrubieszowskiego; także pow. nieszawskiego; (26 I 1884 – 8 X 1887^{tt}) wicegubernator lubelski.

10.

11. ?

12. Źródła: APL, Lubelski GUdsW, sygn. 58; *Коростовцевы*, hasło na stronie pt. *Русский Биографический Словарь*, [na podstawie] *Энциклопедический Словарь*, wyd. Brockhaus i Efron, <http://www.rulex.ru/01110841.htm>.

---

^{tt} Teminus ad quem – data nominacji jego następcy.

1. Władimir Nikołajewicz Miasojedow.

Herb Miasojedowych

Źródło: *Общий гербовник дворянских родов Всероссийской империи начатый в 1797 году, затв. 25 I 1807 г., т. VIII, s. 15.*

r. – nacz. ziemski 3 rewiru pow. sierdobskiego, gub. saratowska; 7 VII 1907 r. – marszałek szlachty pow. poniewieżskiego, gub. kowieńska; 18 VIII 1914 r. – p.o. wicegubernatora chełmskiego; 20 XII 1914 – p.o. wicegubernatora suwalskiego.

10.

11. ?

12. APL, RGCh, sygn. 250, akta W. N. Mjasojedowa; Э. Хруцкий, *Тайны уставшего города*, http://lib.aldebaran.ru/author/hruckii_yeduard/; *Мясоедовы*, hasło na stronie pt. *Русский Биографический Словарь*, [na podstawie] *Энциклопедический Словарь*, wyd. Brockhaus i Efron, <http://www.rulex.ru/01130625.htm>; *Павел Николаевич Мясоедов*, hasło na stronie pt. *Исторические личности тульской области*, <http://www.rustrana.ru/article.php?nid=8437>.

2. 26 V 1877 r.

3. Prawosławne.

4. Szlacheckie.

5. I Korpus Kadetów; Nikołajewska Szkoła Kawaleryjska (uk. 22 IX 1897 r.).

6. b.d.

7. Jelizawieta Aleksandrowna Biers (ur. 24 VIII 1884 r.), (żona od 5 II 1903 r.); c. Marina; teść płk. gwardii Aleksandr Aleksandrowicz^{uu}.

8. Ród wniesiony do VI cz. ksiąg *rodostownych*. Pochodził z linii: tulskiej; o. Nikołaj Pawłowicz, bracia o.: Aleksandr, Konstantin, Aleksiej; dziad Pawieł Nikołajewicz^{vv}.

9. 20 III 1901 r. – kancelista marszałka szlachty pow. jepifanskiego, gub. tulska; 3 IV 1903

^{uu} Rodziny Biersów i Miasojedowów sąsiadowały z Jasną Polaną L. N. Tołstoja. Aleksandr Aleksandrowicz Biers (6 X 1844 – 28 X 1921) – poślubił swoją siostrę stryjeczną Jelisawietę Andriejewną (1 voto Pawlekową), która z kolei była rodzoną siostrą żony Tołstoja Sofiji Andriejewnej.

^{vv} Pawieł Nikołajewicz Miasojedow (1799 – 3 XI 1868) – syn Nikołaja Jefimowicza (moskiewskiego wicegubernatora, dyr. Главной соляной конторы); W posiadaniu rodziny wsie Miasojedowo i Bielajewskoje w pow. czernskim, gub. tulskiej; absolwent liceum carskosielskiego; znajomy Puszkina; oficer huzarów; ż. Nadieżda A. Mansurowa (c. ziemianina tulskiego).

1. Leonid Michajłowicz Sawiełow (Swiełow-Sawielkow^{ww}).

Herb Sawielowych

Źródło: *Общій гербовник дворянских родов Всероссийской империи начатый в 1797 году, затв. 4 X 1803 r., t. VII, Petersburg 1836 - 1840 .*

2. 30 IV 1868 r.

3. Prawosławne.

4. Szlacheckie.

5. Orłowski Bachtina Korpus Kadetów (uk. w 1886 r.).

6. u żony o okręgu taganrogskim, obwód doński 430 dz. i dom w Moskwie.

7. Nadzieźda Adrijanowna Jegorowa; c. Nadzieźda, Jelena, Ariadna, Wiera; teść mjr.

8. Szlachta rodowa wniesiona do VI części ksiąg *rodostownych* woroneskiej gub.; rodzice, rodzeństwo, inni krewni.

9. (13 XI 1886 – 1888) kancelista charkowskiej izby kontrolnej; (1892 – 1903) marszałek szlachty, honorowy sędzia pokoju i przew. urzędu ziemskiego pow. korotojaskiego

(gub. woroneska); 31 XII 1904 r. – zaliczony w et. MSW; 28 VII 1908 r. – dyr. archiwum Ministerstwa Cesarskiego Dworu w Moskwie; 1914 r. – członkiem Rosyjskiego Muzeum Historycznego, (29 VIII 1916 – 19 III 1917) gub. chełmski.

10 Szambelan Imperatorskiego Dworu. Autor ponad 450 prac naukowych o genealogii rosyjskiej szlachty. W l. 1892 – 1903 mieszkał Ostrogożsku, gub. woroneska. Od 1904 r. w Moskwie: założyciel i przewodniczący Историко Родословного Общества; 1906 r. – przew. Archeologicznej Komisji Specjalnego Komitetu ds. Budowy Muzeum Wojny 1812 r.; wykładowca w Instytucie Archeologicznym; dyr. wydziału sanitarnego i ewakuacyjnego Czerwonego Krzyża. Na emigracji: wykładowca rosyjskiego gimnazjum żeńskiego w Atenach; założyciel Русского Историко-Родословного Общества w Nowym Jorku.

11. 19 X 1947 r., USA.

12. APL, RGCh, sygn. 283, akta Ł. M. Sawiełowa; I. Ihnatowicz, A. Biernat, dz. cyt., s. 599; E. В. Петров, *Научно-педагогическая деятельность русских историков-эмигрантов в США в первой половине XX века. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора исторических наук*, Sankt Petersburg 2002, <http://nature.web.ru/db/msg.html?mid=1187997&s>; *Савелов-Савелков Леонид Михайлович*, [w] „Russia Abroad”, www.mochola.org; Wykaz zespołów Gosudarstwiennogo Archiwa Rossijskoj Fiedieracii, http://garf.ru/504_lichn.htm.

^{ww} Używał podwójnego nazwiska, ze względu na to , że jego ród do XV w. pisał się Sawielkowy.

1. Nikołaj Gawriłowicz Suchotin

Herb Suchotinych

Źródło: *Общій гербовник дворянских родов всероссийской империи начатый в 1797 году, затв. 7 XII 1799 г., т. IV, Petersburg 1803 – 1809, s. 72*

zarządu dóbr państwowych; 1 VIII 1875 r. – bez stanowiska z powodu likwidacji urzędu; 1 VIII 1875 r. – urzędnik orelskiego szlacheckiego zgromadzenia deputatów; 4 V 1879 r. – pomocnik nacz. policji pow. mohylewskiego (gub. podolska); 24 VII 1879 r. – nacz. policji pow. telszewskiego (gubernia kowelska); 14 XII 1879 r. – dyrektor telszewskiego urzędu opieki nad więzieniami; 30 X 1884 r. – naczelnik pow. sokołowskiego (siedlecka gubernia); 27 VIII 1886 r. – naczelnik pow. zamojskiego; (1 I 1891- 12 III 1899^{xx}) – wicegubernator siedlecki.

10. Otrzymywał rokrocznie nagrody ministra finansów za szybki zbiór podatków.

11. ?

12. APL, RGL, os. 1726, akta N. G. Suchotina.

2. 1853 r.

3. Prawosławne.

4. Szlacheckie.

5. II Gimnazjum

Moskiewskie.

6. b.d.

7. Zinajda Piotrowna Suchodolskaja; teść: Piotr ? Suchodolskij plk. gwardii

8. Ród wniesiony do cz. ksiąg rodosłownych. Pochodził z guberni kałuskiej

9. 7 IX 1865 r. – et. kancelarii gubernatora kałuskiego; 2 XI 1866 r. – zwolniony na prośbę; 8 VII 1867 r. – urzędnik do spec. poruczeń izby skarbowej kałuskiej; 19 VIII 1868 r. – zwolnił się; 19 XII 1874 r. – urzędnik do spec. poruczeń orelskiego

^{xx} Terminus ad quem – data nominacji jego następcy.